

S a d r Ź a j:

Ministarska naredba o hrvatskom pravopisu	1
Marijan Krmpotić, prof.: Srbijanski balkanizmi	5
Čemu ta engleska vika?	11
Mladen Schwartz: Manifest diversizma (2)	17
Stjepan Radić: Živo Hrvatsko pravo na Bosnu i Hercegovinu (1)	23
prof. Žarko Marić: Pali zeleni listovi	47
Dr. Ilija Jakovljević: Hrvatska narodna individualnost kroz vjekove	49
Mladen Lojkić: Hrvati od Aleksandra Makedonskog do Rimljana (2)	69
Diana Majhen: HDZ: Tri puta Bog pomaže!	73
Ivan Gabelica: Hrvatska državna vlast i blaženi Alojzije Stepinac (4.a)	79
Hodimir Sirotković: Konstituiranje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (2)	87
Božo Vukoja: Zemljopisne karte Hrvatske (2)	93
Đivo Bašić: Pismo prijateljici u Zagrebu	94
dr. Mitja Ferenc: Boljševička klanja po Sloveniji (4)	95

Na naslovnici:

Ivan Gundulić na Gundulićevoj poljani u Dubrovniku - u pozadini hrvatska trobojnica i križ na Srgju

"Država Hrvatska" izlazi jednom mjesečno, odnosno 11 brojeva godišnje, oko 20. u mjesecu. Cijena primjerka iznosi 14,00 kuna, godišnja pretplata 100,00 kuna. Žiro-račun: 2484008-1105270291 kod Raiffeisen bank d.d. Zagreb.

Nakladnik: Ognjište, nakladna zadruga, Zagreb, Pete Poljanice 7.
Glavni i odgovorni urednik: dr. sc. Tomislav Dragun (tomislav.dragun@gmail.com),
grafički urednik: Lovorka Dragun Mirković (lovorka.dragun.mirkovic@gmail.com),
informatički urednik: Hrvoje Mirković (hrvoje.mirkovic@gmail.com).
Brzoglas: 00385/1/2923756, 00385/91/3388431, 00385/91/3388433,
hitrozov: naklada.ognjiste@gmail.com

ISSN: 1847-9146

DRŽAVA HRVATSKA

god. I.

Zagreb, 12. studenog 2011.

Broj 11.

Ministarska naredba o hrvatskom pravopisu

"Novi list", Zagreb,
br. 58, 26. lipnja 1941.

Hrvatski pravopis mora odgovarati duhu hrvatskog jezika pa mu valja posvetiti osobitu pažnju. Znati pisati i znati govoriti nije isto, ali se jedno naslanja na drugo pa pisanje prilagoditi govoru može imati svoje razloge samo dotle, dok ne bi pisanje zamelo riječ tako, da se ona iz pisma ne bi prepoznala. Otud i pitanja o **glasovnom i korjenitom** pisanju. Duh pak jezika odlučuje o tom, da li ćemo se i kad ćemo se i gdje ćemo se držati jednog ili drugog

pisanja. Na duhu se osniva i samobitnost jezična, na hrvatskom duhu **hrvatska jezična samobitnost**.

Kako treba znanosti dati priliku, da i ova pitanja produbljuje, a znanost nije ni u jednom kulturnom jeziku u tom dala za sva vremena posljednju riječ, **ministarstvo bogoštovlja i nastave** prihvatilo je u pitanju o hrvatskom pravopisu ovu misao: **hrvatski se pravopis ima provesti na čelu etimološkom tako, da se**

utvrde sve etimološke mogućnosti osnovane na znanosti, koja ima odrediti svuda ono, što u duhu hrvatskog jezika nalazi svoju potvrdu.

Prema tome dosadašnji školski pravopis mijenja se u ovim točkama:

1. Glas **đ** ne sljubljuje se po zvučnosti, pa prema tome na pr. umanjenu riječ **žeda** treba pisati **žedca** mj. *žedca*; **vodstvo** mj. *vođstvo* (*voćstvo*) i t. d.

2. Kod riječi muškoga roda, koje se svršavaju na — **tak** i — **dak** s nepostojanim **a**; suglasnici **t** i **d** ostaju ispred **c** bez promjene; dakle: **početak** — **početci**; **patak** — **patci** mj. *paci*; **zadatak** — **zadaci** mj. *zadaci*; **redak** — **redci** mj. *reci*; **dohodak** — **dohodci** mj. *dohoci*; **cvijetak** - **cvijetci** mj. *cvijeci*, **predak** — **predci** i t. d.

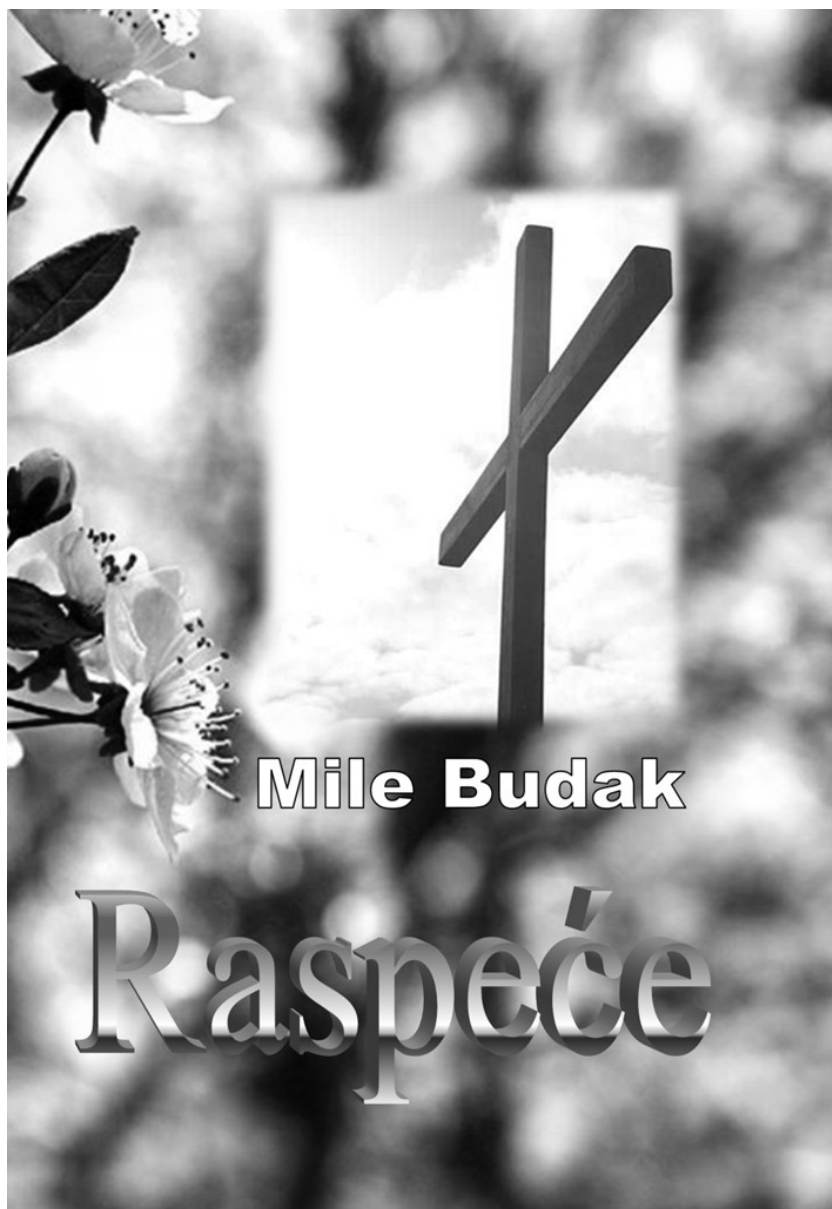
Kod riječi sa završetcima — **tac** i **dac** s nepostojanim **a** gdje je potrebno označiti razliku u značenju riječi čuvaju se osnovni suglasnici: na pr. **mlatac** — **mlatci**; **mladac** — **mladci** i sl.

3. Kad nakon ispadanja nepostojanoga **a** od završetka - **lac** muških imenica dodje glas **l** na kraj sloga, **ne pretvara se** u **o** i ne slijeva se prethodnim **c**; na pr. **stolac** — **stolci** mj. *stoci*; **dolac** — **dolci**, i t. d.

4. U imenima mjesta s nepostojanim **a** ne provodi se sljubljanje, kad **a** ispadne; na pr. **Medak** — **Medka** mj. *Metka*; **Gradac** — **Gradca** mj. *Graca* i t. d.

5. Pravopisnom pravilu, da se glas **d** ne mijenja u **t**, ako se nalazi u složenim riječima ispred **s**, **c**, **š**, **č**, **ć**, kad se ovim glasovima počinje druga riječ usloženici (prema čemu treba pisati; **odsjek** mj. *otsjek*; **predsjednik** mj. *pretsjednik*; **odcijepiti** mj. *otcijepiti*; **odšetatati** mj. *otšetati*; **kadšto** mj. *katšto*; **nadžovječan** mj. *natčovječan*; **odćušnuti** mj. *otćušnuti*, i t. d. — dodaje se:

U riječima, kojima se označuje viši ili niži položaj u odnosima službe, zvanja, zanimanje, organizacije i sl.; prijedlozi **nad** i **pod** čuvaju glas **d** bez promjene; na pr.

Mile Budak

Raspeće

OGNJIŠTE, nakladna zadruga
Zagreb, Pete poljanice 7
www.knjizara.hrvatskauljudba.hr

nadporučnik, **podpredsjednik** i t. d.

6. Nema sljublivanja u tvorbi futura I. pa se piše rastavljeno: **dat ću**, **past ću** i t. d.

7. Ne ispadaju glasovi kod zamjenica pa se piše **tko**, **netko**, **nitko**, **svatko**.

8. Glas **h** se piše kod imenica na pr. **duhan** (ne duvan), **kuhinja** — (ne kujina).

9. Strane se riječi pišu:

1) kako se pišu u jeziku iz kog potječu na pr. **Rousseau**, **Dumas**, **Goethe**, **Shakespeare**,

2) kako ih je prisvojio hrvatski izgovor i pravopis na pr.: **Homer**, **Helen**, **historija**, **hereza**, **kemija**, **kirurg**, i t. d.

10. Velikim početnim slovom pišu se obadvije riječi u imenima mjesta bez obzira na to, da li se opća imenica uzima u pravom ili u prenesenom značenju; dakle kao što se piše **Grubišno Polje**, **Velika Gorica** i t. d., treba pisati i **Dugo Selo**, **Stubičke Toplice** i t. d.

11. U znak poštovanja pišu se sa velikim početnim slovom **Poglavnik**, **Doglavnik** i **Nezavisna Država Hrvatska**.

12. Kod imena ustanova piše se **prva riječ velikim početnim slovom**. Nazivi različitih ministarstava ne pišu se velikim slovom nego samo na početku rečenica.

Priredjivači novih školskih knjiga imaju se držati ove naredbe.

U Zagrebu, dne 23. lipnja 1941.

Doglavnik ministar
bogoštovljai nastave:

Dr. MILE BUDAK

Srbijanski balkanizmi

Gostiona, a ne gostionica

Marijan Krmpotić, prof., Zagreb

Malone jedno stoljeće vukovci su pomoću balkanizama, kojih do tada nije bilo u hrvatskom jeziku, pokušali kakvo-takvo političko jedinstvo Srba i Hrvata potvrditi i jezičnim. U prvom članku govorili smo o **balkanskom nastavku "-onica"** koji su nam vukovci nametali za tvorbu mjestnih imenica na kojima se nešto zbiva ili radi. Zanimalo me je koliko su takve imenice s nehrvatskim nastavkom uhvatile maha baš u Zagrebu umjesto **imenica s našim hrvatskim nastavkom "-ona"**.

U lipnju 1966., šetajući uzduž i poprieko ulicama grada, zabilježil sam na svoje veliko zadovoljstvo da nam vukovci glede

imena trgovina i obrtničkih radiona u Zagrebu nisu posve okužili jezik, ter da je odnos vukovskih nehrvatskih nastavaka i hrvatskih nastavaka za te i takve imenice odprilike više manje pola-pola, ili u postotcima 50:50.

Koga zanimaju detaljniji podatci tog mog iztraživanja može ih naći u mojem članku "GOSTIONA ILI GOSTIONICA" tiskanom u "Komunalnom vjesniku", grada Zagreba broj 149 - godina XI od 30. listopada 1966. A za one koji ne će potražiti taj broj "Komunalnog vjestnika", nabrojiti ću nasumce neke primjere s hrvatskim nastavkom "-ona":

Autopraona (Crnčićeva 8); **Brusiona** (Branimirova 27, i Kva-ternikov trg bb); **Cvjetarna** (8 na Kvatertnikovu trgu); **Cvjećarna** (Av. Dubrava 7); **Fotokopiraona** (Ilica 200 i 276, Vlaška 68, Av. Dubrava 28); **Gostiona** (k veselom Joži Av. Dubrava 4, k aerodromu u Borongaju); **Kemijska čistiona** (Ilica 112 i 118a); **Pekarna** (Ilici 157a; Maksimirska 67; Heinzelova 2); **Prodavaona** (Paklenička 3); **Radiona** (popluna Ilica 161, postolarska Ilica 53, elektro Maksimirska 42, kovinotokarska Vlaška 62, za izradu opruga Ilica 122); **Sjemenarna** (Krešimirov trg 6 i Baue-rova 2); **Slastičarna**: (Av. Dubrava 8, Jakšić u Zvonimirovoj; Zlatarna (Ilica 27 i 82, Maksimirska 18 i 67, Heinzelova 4, Av. Dubrava 4), i t.d.

Nu, kolko je rieč "kavana" postala hrvatskom, vidi se i po tome što ju se vukovci ni u vrieme svoje najolovnije jezične diktature nisu usudili promieniti po svome u "kavanica". I tako su Zag-

rebčani imali kafić koji se zval "Mala kavana" radije negoli "kavanica" i to na početku Zvonimirove ulice.

POZOR! Nadamo se da Ivo Josipović ne će htjeti ime mienjati i Zvonimirovoj ulici natrag u "Ulicu Crvene Armije" i kad je veliki boljševistički guru Josif Visarionović Staljin proglasil Josipa Broza fašistom, onda u "Ulicu socialističke revolucije". O partizanskoj "Ulici 8. maj" bit će rieči o značajki balkanizma poznatoj kano "gubitak padeža".

Vidimo koliko moramo biti oprezni glede očuvanja materinskog nam hrvatskoga jezika i štiti ga od vukovaca - jerbo vukovci sa svojim balkanizmima teško odumiru. Tako smo na HTV gdje se još uvijek uglavnom govori unitarističkim metajezikom jugokomunističke partijske birokracije mogli 21. 1. 2011. u podnevnom Dnevniku opet čuti rieč "vojarnica" umjesto hrvatske rieči "vojarna", dok u

hrvatskom "vojarnica" znači "mala vojarna". Doista, nema smisla ubijati tu koristnu značenjsku razliku u hrvatskom radi britanske jugosfere, jerbo bi po vukovcima mala vojarnica onda bila "vojarničica". Smiešno, zar ne? Zato moramo uztražati u borbi protiv primitivnih balkanizama koji nam nagrđuju naš hrvatski.

Tako, primjerice, hrvatski kano visoko civiliziran jezik čuva značenjsku razliku i u porabi priloga u pitanjima: (a) za mjesto na kojem se što zbiva i koji označuju mirovanje: "**gdje**" (ovdje, tu, ondje) i (b) koji označuju kretanje, pravac: "**kamo**" (ovamo, onamo) ili "**kuda**" (kojim putem). Te razlike nema u južnoslavenskim balkanskim jezicima, jerbo svi su južnoslavenski jezici iztočno od nas na Balkanu pod jakim utjecajem balkanizama u kojima te razlike nema. Nemaju ni upitnog priloga za cilj kretanja: "kamo". **Oni rabe samo "gdje"** i za mirovanje i za kretanje, iznimno i "kuda" ali u značenju "kamo". Primjerice:

Balkanizmi: Gdje ideš? Gdje si krenuo? Gdje odlaziš? Gdje žuriš? Donesi to ovdje! Čim je ovdje stigao. Da li znaš gdje su otišli? Gdje se ide na željezničku stanicu? I t.d.

Hrvatski: Kamo ideš? Kamo ćeš? Kamo odlaziš? Kamo se žuriš? Donesi to ovamo! Čim je ovamo stigao. Znaš li kamo su otišli? Kuda se ide do kolodvora? I t.d.

Na žalost vrlo malo političara, a još manje novinara ima primjerenu jezičnu naobrazbu, pa su glede hrvatskog jezika ostali polupismenjakovići. Tako političari s partijskim ili udbaškim pedigreom i djeca roditelja titoista, vojnika Partije i Armije, ter novinari koji primaju plaću u medijima u vlasništvu tuđinskog korporativnog kapitala. Od njih se jako malo razlikuju oni račanovci na HTV-u koji još uvijek televiziju nisu vratili u vlasništvo građana, pa nam uglavnom zbore tako da nas gađaju padežima kano da su tek jučer u Zagreb stigli s brdovita Balkana. Zato ću, glede uporabe priloga

u hrvatskom, navesti nekoliko izričitih primjera novijeg nadnevka **s prievodom na hrvatski** - kako bi naši čitatelji lakše uočili tu razliku i lakše prepoznali ljude kojima hrvatski nije materinski jezik ili još gore koji hrvatski ne će govoriti iz mržnje, a motaju se među nama i sole nam pamet, misleći da ih mi ne kužimo. Takvih primjera ima napretek, jerbo Hrvati koji govore pravilno i liepo hrvatski nemaju pristupa u te medije.

Balkanizam: "Gdje ide tih 13 lipa od goriva?" - Bluinfo 8.9.2003.

Hrvatski: "Kamo odlaze tih 13 lipa od goriva?"

Balkanizam: "Gdje idete na godišnji odmor?" - HTVD (u 12) 1.7.2010.

Hrvatski: "Kamo idete na godišnji odmor?"

Balkanizam: "Nemamo ništa protiv, da se pošteni Srbi ovdje

vrate, ali oni koji su se ogrješili - neka tu ne dolaze" - Branko Stojković, Bjelovar; Glasnik Hrvatske uljudsbe, godina I.; Broj 20

Hrvatski: "Nemamo ništa protiv, da se pošteni Srbi ovamo vrate, ali oni koji su se ogrješili - neka ovamo ne dolaze".

Balkanizam: "Da ne idemo nigdje ..." - golman Dinama Butina HTVD 2.5.2010.

Hrvatski: "Da ne idemo nikamo..."

Balkanizam: "Došli smo ovdje ..." - športski izvjestitelj iz Beča, HTV (2. pr.) 28.1.2010.

Hrvatski: "Došli smo ovamo ..." - športski izvjestitelj

Balkanizam: "Polančec je prošao ovdje ..." - izvjestiteljica iz Sabora, HTVD 14.9.2010.

Hrvatski: "Polančec je prošao ovuda ..."

Balkanizam: "Ona će doći ovdje ..." HTV Zvezde pjevaju - Duško Čurlić 24.4.2010.

Hrvatski: "Ona će doći ovamo ..."

Balkanizam: "(...), ali je ondje poveo prevodioca..." - Denis Kuljiš: Jutarnji list 3.2.2011.

Hrvatski: "(...) ali je onamo poveo prevoditelja,..."

I slador na kraju, oliti njem.
"Zucker kommt zuletzt, jerbo oni ne znaju što je 'slador'.

Balkanizam: "Došli smo danas ovdje ..." predsjednik Republike Ivo Josipović na Ovčari, HTVD 4.11.2010.¹

Hrvatski: "Došli smo danas ovamo ..."

Pozor!

Hrvati, pišite korienskim pravopisom Zagrebačke jezikoslovne škole.

Imamo svoj samo jedan hrvatski korienski pravopis. S onih svih 2 tuceta pravopisa nenaravnog srbskohrvatskog metajezika koje su vukovci na silu i jedvite jade skleпали i tiskali od prosrbskog bana i mađarskog grofa Khuena Hedervaryja do danas i podmetali nam pod hrvatske zato jerbo su ih tiskom na latinici objavili - mogu si rit obrisati!

* * *

Misli i razmatranja iz djela Dra Ante Starčevića

Ne pomaže vikati na grijehe, ni na grješnike, nego treba nastojati, da im se na put stane; da ih ne bude.

¹ - Titin gardist ne zna hrvatski.

Čemu ta engleska vika?

(m.),

"Novi list", Zagreb,
br. 56, 24. lipnja 1941.

Zagreb, 23. lipnja.

Londonu ne da nikako mira hrvatska državna neodvisnost. London ne može nikako prežaliti, da se srušila umjetna tvorevina Jugoslavija, te da je na hrvatskom narodnom i povijesnim području uskrsnula Nezavisna Država Hrvatska.

Znak je, da su u Londonu svijesni političkog značenja hrvatske države na ovom važnom geopolitičkom području, kao i činjenice, da hrvatska država ne će biti ni u čijoj službi, a najmanje u službi Londona.

Znajući za takovo stanovište engleskih političara, neki srbijanski predstavnici u zajednici s **ono**

nekoliko hrvatskih izdajnika igraju se nekakve "vlade" neke sada imaginarne "Jugoslavije", te u njezino ime upućuju note engleskoj vladi na ruke g. Anthony Edena. A Eden ne bi bio Eden, i dosljedan sam sebi, kad im ne bi odgovorio notom i obećao im sve ono, što sami žele, kao što je to već obećao Židovima i netraženom ponudom Arapima. Nas ne čudi, što se neki **samozvani predstavnici Hrvata**, Slovenaca i Srba, kao tobožnja vlada imaginarne "Jugoslavije" nabacaju notama i izvrgnutim i lažnim činjenicama, jer su to posve neodgovorni elementi, koji **ne predstavljaju nikoga**, niti su ikada predstavljati koga osim sebe, ali bi nas moglo

začuditi, što se g. Eden, kao ministar jedne države, u kojoj je još i danas barem donekle organizirana vlast, tako neodgovorno nabacuje frazama, neistinitim činjenicama, bez i trunka osjećaja odgovornosti.

Ali nam se pričinja, da su već laži toliko zahvatile gospodu u Londonu, da su izgubili svaku vezu s istinom, te da vjeruju još jedino u mogućnost nekog uspjeha pomoću najordinarnijih laži.

Kad je tome tako, razumljivo je, da su gospoda već spremna ne obazirati se na savjest, na odgovornost i na moral, a to nam prikazuje sadašnje engleske vlastodršce u vrlo značajnom svijetlu.

Eden ističe, da prima na znanje notu vlade Petra II., **da je osnivanje Države Hrvatske ništeto**, pa da britanska vlada priznaje samo vladu Petra II., koji da je **jedini zakoniti predstavnik Hrvatske**, Slovenije i ostalih dijevoja "jugoslavenske države". Da je do osnutka Nezavisne Države Hr-

vatske **došlo protiv volje hrvatskog naroda**, čime su provrijeđeni istinski narodni interesi, koji da traže "jugoslavensko narodno i državno jedinstvo". Da su Hrvati protiv svoga Poglavnika i protiv svoje vlastite države, a za narodno i državno "jugoslavensko" jedinstvo i za kralja Petra II...

Prema tome, sadašnja engleska vlada stoji na stanovištu "jugoslavenskog narodnog jedinstva" — **jedne strahovite laži i obmane**, a prošlog je rata pok. Trumbić s jugoslavenskim odborom radio u Londonu na osnivanju zajedničke države Hrvata sa Srbima temeljem narodnog samoodredjenja, ali tako, **da budu sačuvana posebna historijska prava i narodna svojstva Hrvata**.

Medjutim pok. dr. Trumbić već se na Krfu razočarao, a iza povratka u domovinu posve se uvjerio, da je iluzorno govoriti o zajedničkoj državi sa Srbijancima, kojima je stalo samo do prevlasti, hegemonije i pljačke, a ni-

kako do središnje države s tri različita naroda. On je među prvima postao odlučan protivnik "jugoslovenske" države, pa je radi toga bio u krajnjoj opasnosti i sam njegov život. Dr. Trumbić je nastupao protiv srbijanskog "jugoslovenstva" i srbijanske jugoslovenske države zajedno s onda svojim zastupničkim drugom, a sada našim Poglavnikom drom Antom Pavelićem. Čak je dr. Trumbić više puta istaknuo u vrlo jasnom i nedvoumnom obliku, da bi i on vodio politiku kakvu vodi u inozemstvu dr. Ante Pavelić, kad bi mu se pružila takva mogućnost, ali je on — koliko je to bilo moguće — i ovdje u Hrvatskoj **zastupao jasno i otvoreno** na Pavelićevoj liniji.

Ali ne samo to. Uz dra Trumbića osudili su velikosrpske postupke prema Hrvatima svi pravi hrvatski narodni predstavnici i **mnogi Englezi, koji su svojedobno kumovali kod stvaranja države SHS**. Neki Englezi su jedno

vrijeme osudjivali velikosrpski režim, i iznosili u javnost njegove ispade. No danas, kad vide, da hrvatski vojnik ne će krvariti za bankovne račune City-a, Engleska je na to zaboravila.

Danas Englezi prelaze preko svega toga, dokazujući time, da vode svoju politiku prema svojim sebičnim, pa čak i trenutačnim interesima, a da im je sve drugo, kako smo već istakli, samo pusta fraza i deklamacija.

Nije to doduše samo od danas, nego je tako bilo kroz vjekove. Francuska povjesnica pruža neobično puno dokaza, a i nedavni događaji potvrda su takvog sebičnog engleskog posla.

Uvijek su se engleski političari voljeli prikazivati zaštitnicima slobode, pravičnosti, čovječnosti, a napose zaštitnicima malih naroda, da ih u životu nagrade — sudbinom Bura. U bivšem svjetskom ratu proglasili su Wilsonovo načelo samoodredjenja naroda svojim ratnim ciljem, a da na mi-

rovnoj konferenciji u stvarnosti o tom načela nisu vodili ni najmanje računa, nego su nametnuli narodima nepodnosivi jaram i teška nasilja.

Samo je n. pr. hrvatski narod morao kroz 22 godine na svojim vlastitim ledjima i u prolijevanju krvi svojih najboljih sinova snositi tu englesku velikodušnost, čovječnost i brigu sa slobodu "malih" naroda. Uzalud su bile peticije, potpisi, memorandumi Stjepana Radića i drugih hrvatskih narodnih predstavnika. London je hrvatskom narodu odredio položaj bespravnog roba i ništa se nije moglo promijeniti.

A i danas, eto, London opet hoće u svojoj velikoj brizi sa slobodu naroda nametnuti hrvatskom narodu onaj položaj, koji je imao od 1918., pa do prije dva mjeseca. Dobro je, da nam to London već sada kaže, jer će tako biti svakome Hrvatima već danas jasno, tko je bio, tko jest i tko će biti najveći neprijatelj

Hrvata i hrvatske narodne slobode.

Londonka radio - postaja udostojala se čak obratiti na adresu "Novog Lista", trubeći opet ordinarnu laž, da se "Novi List" čudi, zašto Amerika i Engleska ne priznaju Nezavisnu Državu Hrvatsku, pa nam poručuje, da ćemo se uvjeriti, da su se Amerika i Engleska udružile protiv svih zatornika slobode naroda, bili oni a svijetu ili u Hrvatskoj. Lijepo je to, pa bilo to i od Engleza, ali oni eto smatraju sve Hrvate zatornicima slobode, pa ih kane podjarmiti u oblika "jugoslavenskog državnog i narodnog jedinstva" pod Beograd i Srbiju, dakako, kad bi to mogli i kad bi im bile uslišane njihove pobožne željice. A to smo mi uvijek znali.

Zato niti ne želimo priznanje sadašnje Amerike i Engleske za našu Nezavisnu Državu Hrvatsku.

Ima li smisla govoriti o tome, da je hrvatski narod protiv

svoje vlastite države? Koji bi narod uopće mogao biti protiv vlastite države?

Hrvati su kroz vjekove te-
žili za svojom posve samostal-
nom i neovisnom državom, pa
tako i godine 1918. Kao i danas,
tako su i 1918. godine bili protiv
samostalne i nezavisne hrvatske
države **samo malobrojni pokva-
renjaci**, tuđji plaćenici, onda srp-
ski, a danas engleski. Ali te je
plaćenike u godini 1918. **osudio
Stjepan Radić** svojim govorom od
24. studenoga u Narodnom Vijeća
u Zagrebu, kad je na račun pokva-
renjaka rekao ovo:

"Ne samo, da se ni jedan go-
vornik **nije nimalo sjetio Hrvatske,**
ni Hrvata, nego se svi govorn-
nici upravo natječu u tom, **da Hr-
vatsku izbrišu i poruše, da nas
Hrvate najprije potisnu, a onda
i pregaze."**

Govornik ističe da ta gospo-
da "ne znaju narod, pa zato svi
govore protivno od onoga, što naš
narod hoće i treba".

"I zato iz ove vaše osnove
ne će biti ništa..., vi ćete otići u
Beograd.

**Vi ćete bez hrvatskoga
naroda i protiv njegove volje**
proglasiti jedinstvenu država...
Narod će po svemu vidjeti, da vi
niste njegovi, pa zato ne će biti
za vas.

Kamo god ga pozovete, on
vam se ne će odazvati, da vam
dade svoje povjerenje i da ikada
svojom voljom prizna i odobri **va-
še nasilje i vašu prevaru.** Za slu-
čaj da vi uspijete, to jest, da za
tu stvar predobijete Antantu i da
Antanta bude dosta nepametna i
dosta jaka, da vam pomogne, **vi ni
a tom slučaju ne ćete imati na-
roda iza sebe.**

Čim dodje do prvih izbora
kakvi god oni bili, narod ne će više
birati takve gospode, koja su po-
gazila sva svoja obećanja i sve
svoje programe."

I u istina **hrvatski je narod
već na prvim izborima glasovao
jednodušno protiv Beograda i**

protiv jedinstvene države sa Srbima, a za svoju samostalnu i Nezavisnu Državu Hrvatsku. A kao što je bilo na prvim izborima, tako je bilo na svim izborima, sve do izbora 1938., kad je opet sav hrvatski narod glasovao za svoju posebna i samostalnu hrvatsku državu. Hrvatski je narod iza 20. lipnja 1928. ostao vjeran poruci Stjepana Radića, koji je rekao:

"Nikad više u Beograd! Ostaje slobodna država Hrvatska i treba da je oživotvorimo!"

Prema tome nitko ne može poreći nepobitnu činjenicu, **da je cijeli hrvatski narod bio uvijek protiv jedinstvene države sa Srbima, a za svoju posebnu hrvatsku državu. Za nju je hrvatski narod žrtvovao nebrojeno svojih najboljih sinova, na tisuće znanih i neznanih junaka.**

I tko može biti tako pokvaren, da sada u času, kad su ispunjene stoljetne težnje Hrvata, **tvrdi, da su Hrvati protiv svoje vlastite i nezavisne države?**

Smiješna je opet tvrdnja, da su Hrvati protiv svoga Poglavnika. **Kao da itko na svijetu može biti protiv svoga osloboditelja i dobročinitelja. Kad bi engleska gospoda mogla zaviriti na velike ustaške skupštine, onda bi vidjela, kako narod oduševljeno pozdravlja i svoju država i svojega glavara. I nisu tu samo neki građani ili po koji radnik, nego su tu većinom upravo hrvatski seljaci i radnici, koji su osjetili, da je ostvareno ono, za čim su uvijek težile njihove duše i za što su se žrtvovali.**

Ali o tome je suvišno pisati. **Englezi kao Englezi i nadalje će napadati Nezavisnu Državu Hrvatsku, a jedino s razloga, što Nezavisna Država Hrvatska ne služi i nikada ne će služiti, pače Nezavisna Država Hrvatski bit će uvijek protiv engleskog imperikalizma, kao protiv svoga neprijatelja, a za svoje već iskušane prijatelje.**

Manifest diversizma (2)

Platforma za Novi Eon

Mladen Schwartz, Zagreb

SPOLNI
KODEKS

ESTETSKO
PROTIV
ETIČKOGA

Život nije dobar, ali je lijep. On nema ćudorednog ispunjenja: uvijek ostaje konačan, nesavršen i mučan. Ali on može imati estetskog opravdanja: u njemu je moguće stvaralaštvo kojim nastaju velika djela. Stoga vrijedna umjetnina ili umotvorina može biti važnija od pojedinačnoga ljudskog života.

EKSTREMIZAM

Za dobar, važan, veliki cilj uvijek valja biti radikalno i ekstremno; dobro nije dobro kada je umjereno dobro.

Kako je čovjek, po mogućnosti, i nad-životno, duhovno biće, važno je olakšati odvijanje višega sloja u njemu neometanog nižim porivima. Svi prostori i sva vremena zauzdavali su stoga ljudsku spolnost, da čovjek ne bi postao robom naslade i sveo se na stroj za zadovoljavanje nagona. Seksualna etika štiti dostojanstvo i višeg i nižeg čovjeka, jer i onaj niži može naći primjereno, premda neizravno ispunjenje u dosluhu s Božanstvom, obavljajući pošteno svoje dnevne dužnosti te rađajući djecu koja će ga rangom možda nadići.

Čovjeku je primjerena spolnost koja produljuje vrstu, čak i ako tome u svakom svojemu očitovanju ne služi. Stoga je homo-

seksualnost nedostojna čovjeka, no sve dok predstavlja nastranost naravi, može se i mora tolerirati kao privatna stvar. Organiziranje, institucionaliziranje, propagiranje homoseksualnosti pak, politički pritisci homoseksualaca u službi emancipatorne ljevice, zavođenje mladeži, homomanija - neprihvatljivi su. Nasilno pometnuće (»abortus«) prvorazredni je zločin, dočim pojave poput pornografije ili prostitucije spadaju među spolne prekršaje, koje zdrava država mora suzbijati.

PRAVA SU RAZLIČITA

Postoje nebeska i zemaljska prava u smislu različitih prava višeg i nižeg čovjeka. Ideologija fantomskih »ljudskih prava« nije drugo negoli sredstvo političkog pritiska i ucjene u službi prava jačeg, ili sredstvo mekšanja zdrave nacionalne substance. Ali, prava nisu zapisana na *inteligibilnom nebu*, nego ih formuliraju različiti interesi. Čovjek napokon ima samo ona prava koja je vlastitom sna-

gom uspio uzurpirati. U državi ne treba biti nekog univerzalnog i egalitarnog prava (kako se je to uvrijedilo po revolucionarnom prosvjetiteljstvu XVIII stoljeća), već konkretnih pravica i odmjerenih slobodina (na način Srednjega Vijeka), sukladnih općemu probitku.

PRAVDA

Čovjek čovjeku ne može suditi (ne može mu dosuditi ne samo smrt, nego ni zatvor, pa čak niti globu), ako to nije u Božje ime. Bog kažnjava preko nas, preko onih među nama koji za to dobiju snage i ovlasti. Svaka kazna je odmazda, to je njezin najdublji smisao. Zato kazna mora biti prispodobiva zločinu. Gdje nema države, ili gdje ona zakaže, odmazdu u Božje ime smije provesti pojedinac.

SMISAO POVIJESTI

Svjetska povijest je ponajprije, sama po sebi, baš kao i pojedinačni ljudski život, besmisle-

na; ona nema cilj, ne predstavlja jednosmjerni put napretka, i ništa se uistinu *bitno* u njoj ne mijenja. Ona se odvija više ciklično i spiralno negoli linearno. Nakon jednog opadanja uvijek slijedi novi uspon, i obratno. Glavnim svojim tijekom, ona je pustinja kojom teče široka rijeka krvi. Ali, u njoj postoje *oaze* smisla, vrijednosti, veličine. Te su oaze velika ljudska djela, plodovi genijalnosti i junaštva koji se mogu pojaviti u svakom vremenu. Povijest se dovršava tek s onu stranu povijesti.

SENTIMENTALNA POVIJEST

Moralizam i dekadencija osuđuju povijest zbog njezinih zločinštava, ne shvaćajući da ona pripadaju u okvire ljudske naravi i same biti povijesti, te da su neizbježiva popratna pojava svemu velikom. Život je okrutna borba. Povijesti se ne može suditi sa stajališta plačne sentimentalnosti. Povijesne žrtve tiču se samo njihovih bližnjih, te naroda u kojemu se dogode. Povijesti sudi samo Bog, a povijesnim velikanima Bog, povijest i narod. Inscenacija su-

dova za osuđivanje pobijeđenih (ili čak pobjednika) i sama služi uspostavi ili učvršćivanju jačega, koji nije sentimentaln.

RAT

Čitava je ljudska povijest jedan neprekinuti rat. Ništa veliko, ništa do čega je ljudima stalo, nikada nije nastalo bez rata. Nakon 1945, kada su masonski gospodari svijeta sebi bili umislili, ili odhinali, da više ne smije biti ratova, vođene su do danas stotine oružanih sukoba. Uza sve nevolje što ih sobom donosi, kao i popratne zločinačke pojave, rat uzdiže ljudsku narav, oplemenjuje čovjeka, čini ga stegovnim, hrabrim, pokornim autoritetu i hijerarhiji, pripravnim na žrtve, sve do žrtve vlastita života. Rat je najprokušanija škola bolje ljudskosti. Bez rata ne će se moći okončati niti veliki povijesni prevrat što predstoji svijetu.

TEROR

Svaki je rat ujedno i teror - on zastrašuje, zastrašuje sila

oružja i silna vojska pod zastavama. Ali teror u užem smislu način je ratovanja onoga koji nema mogućnosti da bi vodio rat, nema države koja bi ga organizirala i naoružala. Teroristički pokreti i akcije u suvremenom svijetu plod su nenarodnih despotija i tiranija, nepravdi u međunarodnim odnosima, nacionalnog tlačenja, imperijalnog širenja bahatih velesila bez ovlasti na hegemoniju. Terorizam je uvijek odgovor na državni teror, poticao ovaj od vlastite ili strane države.

NAJNOVIJA POVIJEST

Prema načelu *væ victis*, demokratski su ratni pobjednici 1945, uz brahijalnu vojnu silu, poslijeratni teror, te politički ustroj (istočna pučko-komunistička demokracija, zapadna parlamentarno-liberalna demokracija), nametnuli i svoje tumačenje povijesti XX stoljeća. Tim tumačenjem, protudemokratski su fašistički pokreti proglašeni apsolutnim zlom, a demokratski ustroji

apsolutnim dobrom. Demokracije su, osobito one zapadnjačke, svaki pokušaj revizije pobjedničkih dogmi kriminalizirale, zaprijetivši neovisnim povjesničarima strogim kaznama. Ipak, jedan od predujeta nadvladavanja aktualne krize jest i slobodno djelovanje historiografskoga revizionizma unatoč svim zaprekama.

DRŽAVA

Država nije povijesna kategorija. Ona temelji u Božjoj volji i ljudskoj naravi. Stoga ona, kao i svi drugi stupovi našega svijeta, kao i svi drugi vidovi ljudskoga tvoriteljstva pod Božjim okriljem, sama sobom nosi nešto sveto. Ipak se time ne želi zagovarati teokracija, nego se, dapače, smatra potrebitim da se država oslobodi zajedništva s bilo kojom zemaljskom crkvom: ako je država autentična, Bog će u njoj uvijek biti izravno na djelu. Autentična pak država ima biti jaka, stroga i pravedna, korporativna i organska, stališka i kastinska (ali bez nepremostivih međukastinskih granica), nacionalna, socijalna i

solidaristička. Ima biti elitna i aristokratska, utemeljena na načelima autoriteta i hijerarhije. Ima biti totalna, totalitarna, što znači da mora odgovorno skrbiti za sve odjeljke narodnoga života. Država uzdiže nesvjesni narod na razinu samosvjesne nacije, uzdiže ga na višu razinu Bitka.

VLADAJUĆI SLOJ

Njegovi bi predstavnici morali u sebi ujediniti svećenika, filozofa i ratnika, genija, junaka i sveca, brahmana i kšatriju, samuraja i mandarina, odanog transcendenciji i hijerarhiji - sve u jednom. Oni će u sebi imati i nešto od faraona i cezara, od starih i novih diktatora, apsolutnih monarha... - budući gospodari Zemlje! Taj se tip mora izgraditi kao zamjena za današnje bljedunjave i sive mediokritete, kakve su samozvani judeomasonski gospodari svijeta delegirali da nam uništavaju narode i države, ljude i prirodu, pa i same svete temelje našega opstanka.

NACIJA I NACIONALIZAM

Nacije se, kao i ljudi, rađaju i umiru, ali one su ipak naravni okvir ljudskoga zajedništva, jer pojedinac ne može opstati sam, dočim je čovječanstvo preširok *abstractum*. Zapravo ne rađa nacija nacionalizam, nego obratno, svijest, volja i osjećaj konstituiraju naciju (inače u pravilu mješavinu raznih etnikuma) kao usudbenu zajednicu tla i krvi, povijesti i uljudbe. Nacija je stoga nešto kvazi-transcendentno; nije poput Boga vječna, apsolutna i nepromjenjiva, ali je daleko trajnija i čvršća od svojega pripadnika; nalik Bogu, kategorično nadilazi pojedinca i očekuje od njega bezuvjetnu odanost, te, načelno i prigodice, i žrtvu osobnoga života. Nacionalna zajednica uključuje sve naraštaje: uz današnje, i one prošle i buduće, i svima je odgovorna. Kozmopolitsko dokidanje nacija duboko je protivno ljudskim instinktima i potrebama. Nasuprot tomu, potrebno je ozračje međunarodnog suživota različitih nacija, slobodnih i suverenih, samostalnih i nezavisnih, protiv im-

perijalne nadvlade neke od njih nad ostalima.

REGIONALIZAM

Suvremeni je regionalizam nastao, s jedne strane, kao izraz obnovljenog osjećaja vezanosti za iskonsku krv, za tlo i dijalekt, a s druge, kao simptom iscrpljenosti modernih nacionalizama. Veći narodi mogu, organski obuhvaćajući narod u jedinstvenu cjelinu, pojedinim regijama lakše pružiti doziranu autonomiju negoli manji, kojima regionalizam razbija nacionalno jedinstvo. Regije su svakako jedna od sastavnica kontinenta, navlastito europskoga, ali su nadnacionalna suradnja i povezivanje regija štetni, čak i pogubni. Nacija je važnija i temeljnija od regije, no one mogu supstajati u dijalektičkom odnosu. U Africi, pak, temeljna je etnička jedinica plemena, i jedan je od preduvjeta ozdravljenja afričkoga kontinenta revizija umjetnih kolonijalnih granica pojedinih država, u kojima bi se našlo i više međusobno zavađenih plemena, dočim su njihovi dijelovi ostali u drugim državama. Etnički i jezično prilično homoge-

ni (hispano-indijanski) južnoamerički podkontinent treba što je više moguće - i kao protutežu sjevernoameričkom imperijalizmu - politički ujediniti, a australsko prapučanstvo zaštititi. Azija, uz oslon na Europu, s Rusijom kao posebnom euroazijskom jedinicom, treba se usredotočiti na okupljanje oko tri stožerne zemlje: Japana, Kine i Indije.

VOJSKA

Vojska je drugo lice države; ona je država prema vani, ali i prema unutra. Zato politiku treba militarizirati, a vojsku politizirati.

GOSPODARSTVO

Politika je uvijek iznad ekonomije. Već i sam izbor gospodarskoga modela i sustava stvar je političke odluke. Osim toga, na gospodarstvo utječe i duhovni habitus, pa i religijska svijest. Država ne teži profitu nego veličini, ali svi pripadnici države moraju biti oslobođeni bijede, ponajprije svojim pravedno plaćenim radom.

Živo Hrvatsko pravo na Bosnu i Hercegovinu (1)

Stjepan Radić,

vlastita naklada, Zagreb, 1908.

1. Što je to živo pravo

Danas je već znanstveno utvrđeno, da **prava nije i da ga nema bez države**. Ujedno je sociološka znanost neoborivo dokazala, a povjest svih naroda i viekova to je potvrdila, da je država svagdje i svagda nastala time, što su jedni ljudi dobili vlast nad drugima i što su na odredenom nekom prostoru jedni mogli zapovijedati, a drugi morali slušati. **I te zapovjedi i ta pokornost imadjahu svoje granice, a te granice i jesu prvo pravo.**

Uzmimo na primjer ovaj i to najobičniji slučaj državnoga osnutka: Ratoborno, često i poludiv-

lje pleme pokori si mirne, obično prosvjećenije, stanovnike jednoga kraja. Da od tih pokorenih stanovnika bude što veća korist i da ih što lakše uzdrže u pokornosti, osvajači su ih razdielili medju se i učinili ih svojim robovima ili svojim kmetovima. No da opet prevelika okrutnost ne natjera upokorenih ljudi na očajni odpor, osvajači su se ili odmah ili kasnije sporazumjeli, **da će od tih svojih robova tražiti samo jedan dio njihovoga prisilnoga rada i da će ih za njihov prisilni rad braniti od vanjske navale. Vidimo dakle na početku svake države nastojanje, da se medju stanovnicima te države stvori neki stalan red**

i brigu, da ti stanovnici budu sigurni od vanjske opasnosti. Ovo je dvoje i danas glavna zadaća svakoj državi. Samo su se od toga vremena stvari silno promijenile. Pojedine male države, koje su, koliko znamo, u istinu nastale nasiljem, slagale su se ili dobrovoljno, ili poslije rata u veću državu, dok nije tim načinom došlo do prostranih carevina.

Već u maloj državi bila su najmanje dva plemena: osvajači i robovi, a s vremenom u zajedničkom životu ta su se dva plemena izpremišala u razna zanimanja, a potom i u razne staleže. U državama, koje su bile veće i na tako sgodnom mjestu, te se je razvio promet sa susjednim državama, bilo je tih staleža ne samo više, nego su pojedini staleži, primjerice trgovci, radi svoga imetka i iskustva brzo došli do velikoga ugleda i upliva. I upravo je zanimivo znati, da su prve prosviećene države stvorili trgovački gradovi u području Sredozemnoga mora.

Kroz stoljeća i tisućljeća nije medju ljudima, dotično medju državama bilo drugoga reda,

t. j. drugoga prava, nego što je pravo jačega, dakle vlast sile. Takvoj vlasti bila je granica samo u strahu, da preveliko nasilje **ne izazove odpora**, a s vremenom bili su vlastodržci sve to uvidjavniji radi dobro shvaćene svoje koristi. Najuvidjavniji su bili **Rimljani**, koji su sve u svom interesu stvorili čitav sistem i za državnu vlast i za podaničku pokornost, kao i za sve životne odnošaje koji medju vlastodržcima, toli medju podanicima, a **taj njihov sistem vlade i uprave i jeste toliko razglašeno rimsko pravo.**

Ali ovo **rimsko pravo bilo je zapravo mrtvo**, izviralo je iz puke surove sile, pa je zato milijune razumnih ljudskih bića moglo smatrati za obične stvari, ili kako bi to kazao najveći grčki filozof Aristotel, smatralo ih je za žive strojeve.

Pravi i podpuni prevrat nastao je u svim ljudskim odnošajima istom **kršćanskom naukom**, koja je potamnjelomu čovječjemu razumu otkrila temeljnu i glavnu istinu, **da su svi ljudi braća, da su svi jednaki i da svima pripada**

jednako pravo. Kršćanstvo je dakle stvorilo novi izvor prava: ljudsku savjest, te je od sada počelo pravo dobivati i svoju unutrašnju moralnu vrijednost, dok se je prije zadovoljavalo samo vanjskom prisilnošću.

Ali kršćanstvo nije samo po-jedinoga čovjeka uzdiglo tako visoko, da se je počeo smatrati djetetom Božjim, nego je i čitave skupine ljudi, naime ciele narode, pozvalo na novi život. Ta svim nam je dobro poznata ona Isusova: Idite i naučajte sve narode! Tu je zapovjed najpodpunije izvršio apostol Pavao, pa je zato i dobio pridjevnik apostola naroda. Ali evo, što je još značajnije: Na onom istom križu, bez kojega bi čovječja savjest još i danas spavala, prvi je vanjski znak, da uz vlast državne sile postoji još jedno pravo. Napis na križu bio je, kako znamo, latinski, grčki i židovski. Za par stoljeća bijaše to stari slavenski jezik, koji se je prvi izjednačio s ona tri posvećena jezika, a već dobru stotinu godina gotovo svi evropski jezici

dobiše pristup u državne zakonodavne saborove.

Staleži naime ojačani moralnom snagom kršćanske nauke, koja se otvoreno propovijedaše, jedan su za drugim tražili, da u državi imadu ne samo dužnosti, nego i prava, a od vlastodržaca počеше zahtievati, da uz tolika svoja prava priznadu barem i nekoje dužnosti. **I tako je nastala moderna kulturna država, koja je takodjer uredjena vlast, ali nije više organizovano nasilje.** I u toj modernoj državi traži se od čovjeka njegova krv i njegova muka, ali u jednu ruku to se traži od sviju državljana, a u drugu ruku, tim se žrtvama imade država ne samo braniti izvana, nego i razvijati iznutra.

Moderni državni razvoj nije time prestao. Uz dva glavna državotvorna faktora, uz potrebu vanjske sigurnosti i unutrašnjega reda dotično uz zahtjev društvenoga razvoja i to **na temelju kršćanske pravice**, došao je i zahtjev medjunarodnoga sblizenja na temelju narodnoga prava.

Ali ovo narodno pravo nije se priznalo i ne priznaje se samo nekoj skupini ljudi zato, što govori jedan jezik, ili zato, što je jedne vjere, ili zato, što živi na jednom sgodnom ograničenom zemljištu, a najmanje zato, što ima kakvu zajedničku strast, recimo nepomirljivu mržnju proti nekome, ili koju ukorenjenu predsudu. Za narod se je priznala i priznaje se samo takva množina ljudi, koja je **samo svojom moralnom snagom stvorila još savršeniji red**, nego što to postizava država svojom prisilnošću, i koja je istodobno na gospodarskom i na prosvjetnom polju postigla takve uspjehe, na kakve država ne može danas još ni pomišljati. Drugim riečima: Ako se sva ona organizacija, koja se je kroz stoljeća, dapače i kroz tisućljeća, u državi tako teško i polagano razvijala, stvori i ukaže kao gotova činjenica medju množinom ljudi, koji si vele narod, **onda takva organizacija može i mora dobiti priznanje i državne vlasti**, koja osjeća prema narodu to veće poštovanje, što je društvenija, socijalnija, a time i moralnija.

Budući, da je čovjek društveno biće; budući, da čovjek bez društva ne može ni živjeti, a kamo li napredovati; budući, da se je država kao glavno, pa bilo i prisilno privredno društvo već odavna tako razširila i s drugim državama sporazumjela, te **danas postoji i svjetska, a ne samo evropska gospodarska i kulturna centralizacija**, očito je, da se i **nova moralna organizacija**, nova i od države savršeniija kulturna i gospodarska zajednica, **kojoj se veli narod**, nije mogla, a i **ne može razviti u takvoj opreci sa starim državnim pravom, da bi značila njegovu negaciju**. Baš naprotiv: Samo su takvi narodi stvorili u istinu kulturnu zajednicu i jaku moralnu organizaciju, koji su podpuno shvatili duh našega vremena, te su se svim novim potrebama prilagodili, ili su moderne zahtjeve po svojoj potrebi preudesili. Drugim riečima, **svaki evropski narod mora biti u prvom redu po svojoj kulturi kršćanski, po svojim političkim težnjama evropski, a po svom pravnom shvaćanju i kršćanski i evropski u isti mah,**

t. j. mora shvatiti unutrašnji smisao i državotvorno značenje obiju temeljnih ideja naše civilizacije, demokracije i narodnosti. I samo takav narod ima sam u sebi uvjete, da čitavo svoje narodno, dotično **državno područje uredi bilo posvema samostalno**, bilo u okviru koje veće međunarodne skupine, ali vazda tako, **da po blagostanju i po prosvjeti t. j. po zadovoljstvu svih svojih pripadnika stoji više od svojih takmaca ili neprijatelja**. Gdjegod je koji narod došao do takvoga stepena, tamo je njegovo živo pravo bilo jače od svih vanjskih zapreka.

Jači su bili Grci po moralnom svom jedinstvu i po svojoj kulturi od Turaka na početku prošloga stoljeća i zato su se od Turske oslobodili. Jači su bili i Srbi, pa su zato i oni još prije Grka stresli turski jaram i bili bi postigli odmah podpunu samostalnost, da se nisu u njihovu vodstvu **pojavile takve opreke i takva potajna rovarenja**, koja su s vremenom novoj srbskoj državi, a time i srbskomu narodu oduzela svaki međunarodni ugled.

Jaki su bili svojom moralnom organizacijom i kulturnim napredkom Belgijanci 1830., a još jači Norvežani 1906., kad su stupili posvema samostalno na međunarodno poprište. Zamjernu upravo snagu pokazuju svi slavenski narodi u Habsburžkoj monarkiji, koji su u posljednjih tridesetak godina uzprkos hegemoniji Njemačke u Evropi i prevlasti Niemaca i Magjara u monarkiji, ne samo sačuvali, što su u povoljnije doba stekli, nego su se tako razvili, da posebice **Česi, Hrvati i Slovenci postadoše novi državotvorni element monarkije** u podpunom smislu te rieči. No **najsavršeniji primjer narodne organizacije podali su nam do sada Francezi**, i to još pred punih stotinu godina. Francezi ne samo da su izdržali pet koalicija gotovo svih ostalih evropskih država i naroda, nego su na koncu sve te koalicije i pobiedili, a što je još važnije, oni su i međunarodne odnošaje zadahnuli novim živim pravom i to tako, da je bečki kongres, kad se 1815. poslie poraza i pada Napoleonova, što bijaše za onda poraz i pad

Francezke — sastao, da preuredi Evropu, da je i taj kongres, na kom Francezka bijaše osamljena, **morao medju inim stvoriti i ovaj zaključak:** "Poljaci, podanici Rusije, Austrije i Prusije dobit će narodno predstavništvo i narodne uredbe..." Premda je dakle Poljska kao država razkomadana, **priznat je poljski narod** i to još na ovako odličnom međunarodnom sboru, **kao međunarodni pravni subjekat**, kao novi državotvorni element u kulturnom smislu te rieči. Na nesreću nisu Poljaci još u to doba bili zapravo ni počeli s unutrašnjom svojom narodnom organizacijom, t. j. s takvom izgradnjom narodnoga društva, da bi svi stалеži i sva životna zanimanja bila u narodnoj cjelini kao nerazdruživo spojeni spratovi veličanstvene palače, ili kao organički svezana uda živoga tiela. I zato je ova odluka bečkoga kongresa u Prusiji ostala mrtvim slovom, a u Rusiji, gdje je poljski narod prema spomenutom zaključku bečkoga kongresa dobio ne samo narodnu, nego i najširu državopravnu autonomiju, upotrebilo je poljsko plem-

stvo tu autonomiju u prvom redu kao pripremu za oružani ustanak, najprije 1831., a onda i 1863., poslije čega Poljaci izgubiše u Rusiji ne samo svoje predstavništvo i svoje narodne uredbe, nego i neka državljanska prava.

Ovaj primjer Poljske i Poljska najbolje pokazuje, kako **narodno pravo postaje živo i djelotvorno samo onda, kad se stanoviti narod u istinu svestrano razvije barem u moralnom smislu**, t. j. kad provede podpuno barem svoje unutrašnje moralno jedinstvo.

I u Habsburžkoj monarkiji imamo već odavna za to isto vrlo rječit primjer. Premda već punih četrdeset godina u državnim temeljnim zakonima za kraljevine i zemlje zastupane na carevinskom vieću, **postoji ustanova o narodnoj ravnopravnosti**, ipak se istom u posljednje doba ta ravnopravnost počima **praktički provoditi za Čehe, za Slovence, Hrvate i Rusine**. Za Poljake je provedena u glavnom već 1869., jer su Poljaci u Galiciji vazda pokazali riedku narodnu disciplinu, te su i u najnovi-

Kamengrad (gradić u Bosni),
drvorez, Benedikt Kuripešić,
1530.

je doba, kad se je njihov stranački život silno diferencirao, ostali ipak gotovo jednodušni i u svojim zahtjevima i u svojoj taktici prema bečkoj središnjoj vladi.

Iz svega ovoga, što je rečeno, jasno se vidi, da je **živomu pravu izvor čovječja savjest i narodna sviest** u isti mah, i da takvoga prava nema i **ne može biti, gdje se individualizam nije razvio u nacionalizam** i to **unutrašnjim ujedinjenjem svih staleža jednoga naroda**. Još jasnija bit će nam ova stvar, kad pogledamo u Tursku, dotično u Aziju, gdje **ovakvoga živoga prava u obće nema** i kad izpitamo sve one momente, koji i kod nas Hrvata, kao Evropljana i kao Slavena stvariše i još dalje stvaraju narod u pravom i podpunom smislu te riječi.

2. Zašto u Turskoj i uobće u Aziji nema prava

Naglašeno je već u dosadašnjem razlaganju, da je prevrat u evropskom pravu nastao onim ča-

som, kad je kršćanstvo probudilo **čovječju savjest i stvorilo jasnu spoznaju, da su svi ljudi i svi narodi braća**. U azijskim vjerama **nema toj spoznaji gotovo ni traga**. Tako naročito brahmanci, naučahu da je svećenički stalež potekao iz Brahminih ustiju, stalež vojnički iz Brahminih ramena, trgovci iz njegova stegna, a seljaci iz njegovih nogu. I kad se je Budha najviše podigao iznad ove brahmanske tradicije, u kojoj je koren strahovitom indijskomu sektarstvu, ni onda nije dopro više, nego do spoznaje, **da su svi ljudi jednaki u svom ništavilu**. I Muhamed, koji je pošao još dalje od Budhe, i on je ostao na azijskom tlu svojom naukom **o maču, koji da mnogo sigurnije otvara nebeska vrata**, nego isti post i molitva i svojom nebrigom za ženu, dotično prezirom za nju, kao da žena zapravo nije isto tako stvor Božji, kao i mužkarac. Čitava Azija, a napose i Turska, nije došla ni do spoznaje slobodne i odgovorne čovječje ličnosti, pa onda naravski nije mogla spoznati ni moralne zajednice takvih lič-

nosti u narodu. **Zato je Azijatu individualizam isto tako nepoznat, kao i nacionalizam.** Za to se nigdje u Aziji nije razvila obitelj, t. j. trajna, moralna i gospodarska zajednica najprije medju mužem i ženom, a onda medju roditeljima i djecom. Zato se nije razvilo ni društvo u evropskom smislu, t. j. moralna i gospodarska zajednica onih staleža, koji imadu slične ili istovjetne duhovne i materijalne interese. **Razvile su se samo kaste, a to su zapravo prisilne zajednice, a izvan kasta bezpravna raja i sirotinja.**

Gdje nema organičkoga društvenoga razvoja, tu nema ni stalno uredjenih odnošaja medju pojedinim organima društva, nema dakle prava ni onakvoga, kakvo bijaše rimsko pravo prije kršćanstva. Za Tursku još posebice vriedi ovaj razlog: **Turska nije na evropskom kopnu bila, a nije niti danas država u ikakvom smislu te rieči, nego je bila i do danas ostala samo puki vojnički tabor.** Kako svi dobro znamo, može u vojničkom taboru biti svega i žive trgovine — osobito za nepoštene

dobavljače — i vesele pjesme i junačkoga natjecanja i primjera požrtvovnosti, ali **ne može biti nikakvoga privrednoga i kulturnoga rada.**

I u istinu nit su na evropskom tlu Turci sami uznapredovali bilo u blagostanju, bilo u kulturi, a kršćanske narode, kojima **su uništili njihove države, doveli su upravo na rub materijalne i moralne propasti.**

Kako je ova strašna istina nepobitna, dovoljnim je dokazom jedna jedina rieč: **Macedonija.** U Macedoniji kršćansko seljačtvo ne živi ni tako, kao po ostaloj Evropi, krst dušu izlažem, vozno blago. Okrutnosti i divljačtva, koja su u potankosti nabrojena samo u diplomatskim izvještajima Velike Britanije, prevršuju i najstrahovitija krvoločtva najtamnijih i najokrutnijih vremena staroga i srednjega vieka: **Kršćani, se u Macedoniji uzajamno živi gule, a Turci prave red od prilike onako, kako su to učinili 1876. u Bugarskoj, kad je Gladstone napisao svoje djelce "Bugarske grozote", kojim je uzbunio savjest englez-**

koga naroda, a donekle i čitavoga kršćanskoga svieta tako, te je Evropi upravo odlanulo, kad je Bugarska Turskoj oteta.

Ovdje treba osobito naglasiti, da nitko tako dobro ne shvaća, što to znači, da Turci nisu bili kadri u Evropi osnovati države, kako to shvaćaju Francezi, premda su francezke vlade kroz tolika stoljeća bile u najintimnijem diplomatskom prijateljstvu sa sultanima carigradskim. I zato **ne ćemo naći Franceza, koji bi uztvrdio, da Turska ima ikakvo pravo na evropsko zemljište, nego će obstanak Turaka u Evropi braniti političkom nuždom.** Zato je razumljivo, da baš Francezi, koji inače toliko poštuju prava svakoga naroda, nisu mnogo povjerovali ni tome, kad je Turska tobože prihvatila Napoleonov građanski zakonik, nego je i Francezka čvrsto stajala a i danas stoji na tom, **da se turskim oblastima ne može povjeriti sudbenost nad kršćanima,** koji nisu njezini državljani. Zato je Rusija tražeći za kršćane u Turskoj barem vjersku slobodu, i sileći Tursku često i oružjem u

ruci, da tu slobodu prizna ugovorima i da kao jamstvo za nju prizna Rusiji pravo kontrole nad izvršivanjem tih ugovora, zato je Rusija u ovom svom nastojanju imala faktično za sobom cilu Evropu, koja se inače svim sredstvima protivila političkim ruskim težnjama.

Ali evo još jedne činjenice, koja će nam možda najbolje osvijetliti **bezpravnost turskoga vojničkoga tabora u Evropi.** Spomenusmo već diplomatsko prijateljstvo Francezke s Turskom, tamo još od početka 16. stoljeća. Sad treba dodati, da su redomice sve evropske *države* osnovale svoja diplomatska poslanstva u Carigradu, te je i Fridrik II. pruski imao tamo svoga zastupnika koji u doba sedmogodišnjega rata, toli u vrijeme, kad je spremao, a napokon i proveo prvu diobu Poljske. Mnogi evropski dvorovi, primjerice dvor bečki, znali su, počevši od XVIII. stoljeća, biti upravo u tiesnim diplomatskim odnošajima s carigradskom turskom vladom. A gle, uzprkos tomu **nitko Turske ne pozivlje na medjunarodne kon-**

grese, koji su bili zaredali naročito početkom XIX. stoljeća posle Napoleonova poraza i pada. **Turska je dakle bila izvan javnoga prava Evrope** uzprkos tomu, što je mnogoj i mnogoj velikoj vlasti trebalo, da se povuče u to pravo. **A bila je izvan evropskoga prava zato, jer gdjegod je ona zavlada, tu je pravu nestajalo traga.**

Istom na parižkom kongresu 1856. sudjelovala je Turska i to osobitim nastojanjem Napoleona III. i njegove saveznice Englezke, kojoj posle krimskoga rata bijaše najviše stalo do toga, da Rusiji zatvori put u Sredozemno more, t. j. da joj ne da kroz Dardanele, jer su Dardaneli u vlasti turskoj, bilo je odlučeno, da i Turska bude u evropskom koncertu i da se tu javno obveže proti Rusiji. Prošlo je dakle jedva pol stoljeća, što je Turska i pravno medju evropskim državama, premda je na evropskom tlu faktično već pet i pol vieka. A i ovo pravno priznanje ima više samo formalnu vrijednost, jer u samoj Turskoj, što je već iztahnuto, pripadnici svih ostalih ev-

ropskih država imaju iznimni položaj, izuzeti su naime ispod sudbenosti turskih oblasti, a glavne evropske države imadu u Turskoj i svoju posebnu poštu.

Kad sve ovo znamo i uvažimo, što da onda kažemo, kad jedan srbski historičar i državnik, kakav je Stojan Novaković, putujući u Carigrad, izjavljuje, da još najviše prava na Bosnu-Hercegovinu ima **Turska, jer da je ona tim zemljama vladala punih pet stoljeća.** A kad tamo, očito je, da **Turska u Evropi nije nigdje vladala,** nego da je sad kraće, sad duže vremena samo upropašćivala narode i pučanstvo, koje je nesrećom došlo u njezin vojnički tabor. **I zato je Hrvat Biankini u delegacijama kod razprave o aneksiji Bosne-Hercegovine s punim pravom kazao, da samo mi Hrvati i u obće oni narodi, koji, su kroz stoljeća zkusili tursko gospodstvo i prepatili neopisive muke, znadu pravo Tursku prosuditi i ocieniti veliku blagodat već same te činjenice, da su izpod Turske došli u evropsku koju državu.**

3. Pravo Evrope na Bosnu i Hercegovinu

Do vestfalskoga mira 1648., kojim je završen tridesetgodišnji rat i udareni temelji vjerskoj snosljivosti i slobodi, **nije bilo ni traga Evropi u pravnom međunarodnom smislu.** Početkom XVIII. stoljeća evropska međunarodna zajednica već se je jasnije vidjela, a na bečkom kongresu 1815. stvoren je pravi međunarodni koncerat pet velikih vlasti: Francezke, Englezke, Austrije, Rusije i Pruske, kojima je kasnije nadošla i Italija. Medjusobni odnošaj tih velikih vlasti uobće je dosta neiskren, a s obzirom na iztočno pitanje, dakle na sve, što se tiče Turske, otkriva nam diplomatska povjest upravo nevjerovatnu sebičnost, podmuklost, pa i vjerolomstvo pojedinih predstavnika i vlada tih velikih država. No ipak bismo veoma pogriješili, kad bismo po tečaju, recimo, berlinskoga kongresa 1878., dotično po zakulisnim pregovorima i spletkama, prosudjivali svekoliku vriednost evropskoga koncerta i stvo-

nili možda pre nagleni zaključak, da Evrope u obće ni nema, a pogotovo da nema nikakvoga evropskoga međunarodnoga prava. Bilo bi to isto tako neopravdano, kao i tvrdnja, da nema u jednoj državi ustava i zakona zato, jer se pojedine političke stranke bore često vrlo ružnim sredstvima i to na prvi pogled samo radi sebičnosti ili radi osobnih opreka svojih pravaka. Sociološko shvaćanje države i povjesti, o čem je bilo letimice govora na početku ovoga spisa, neodoljivo nas sili, da se nikada ne izgubimo u pojedinim događajima, nego da čitav niz događaja nastojimo dovesti u uzročnu svezu i da iza pojedinih predstavnika potražimo prave zbiljske faktore socijalne, t. j. narode i staleže u narodima, a iza pojedinih događaja da vazda potražimo pravi i sveukupni smisao, ili kako se kaže duh dotične dobe. Kad ovako postupamo, onda upravo na berlinskom kongresu i to posebice na onoj sjednici, kad se je radilo o Bosni i Hercegovini, **vidimo Evropu kao jednu moralnu i političku cjelinu,** koja je radila što svies-

tno, što nesviestno, što hotice, što pod moraš u smislu kulturnosti i unutrašnje političke sredjenosti naročito od bečkoga kongresa 1815. Uvjerit ćemo se o tom, pročitamo li samo jednu stranicu iz diplomatske povjesti onoga doba:

"Kad je dne 28. lipnja započela razprava o Bosni i Hercegovini, pročitao Andrassy dugi memorandum, iz kojega je slijedilo, da po njegovom mnijenju ne će Turska nikada umiriti tih zemlja i da je skrajnja potreba, da se uredi njihova sudbina, jer nemirima svojim silno povriedjuju mir i interese Austro-Ugarske monarkije. Odmah na to (predstavnik Englezke) Salisbury prema prijašnjem dogovoru ustane da dokaže, kako Bosni-Hercegovini treba mira i kako za uspostavu ravnojjesja na Balkanskom poluostrvu (s obzirom na netom oslobođenu Bugarsku, u kojoj bijaše ruska vojska) treba, da Bosnu-Hercegovinu zaposjednu čete Franje Josipa. Gorčakov (predstavnik Rusije), koji bijaše pripravan na sličan predlog, prihvatiti ga mrka pogleda. Ali zato Turci, strahovito iznenadjeni,

upravo zajauknuše. Tada ih Bismarck (predsjednik kongresa) strogo upozori, da kongresu nije zadaća brinuti se za posebne interese Turske, nego za obće interese Evrope, i da zapravo sultan nema razloga da se tuži, jer mu je netom povraćena Macedonija i Rumelija. (Obadvie te zemlje prema posebnom rusko-turskomu ugovoru u San Stefano imale su pripasti oslobođenoj Bugarskoj). Predstavnici Turske izjaviše, da nemaju punomoći. Na to im je rečeno, da će se preko njihove opozicije preći na dnevni red. Malo dana iza toga morali su se napokon odreći bezkoristnoga odpora. Odlučeno je dakle, da Austro-Ugarska može na neodredjeno vrieme zaposjesti i upravljati Bosnom i Hercegovinom, te će te dvie pokrajine samo po imenu biti dielom turskoga carstva; Austro-Ugarska dobila je dapače ovlast, da prema svojoj uvidjavnosti zaposjedne Novi Pazar, važnu točku u pravcu prema Solunu."¹

¹ - Vidi A. Debidour, Hist. diplom. de l'Europe, II. Str. 525.

Mi svi i predobro znamo, kako si je upravo nemoguće zamisliti, da se pojedinomu čovjeku javno kaže razbijač, razsipnik ili čak nepoštenjak, i koliko treba, da recimo sud nekomu postavi skrbnika, proglasivši ga razpikućom. A gle, grof Andrassy nije samo kazao, nego napisao i onda pročitao pred najkompetentnijim saborom ciele Evrope, da Turska nikada neće uvesti mira i reda u Bosnu i Hercegovinu. Andrassy je kao Magjar imao za Tursku samo simpatija, pa je za to svoju tvrdnju i ublažio dodatkom, da je to samo njegovo mnijenje. Ali na to je ustao predstavnik Velike Britanije, koja do tada i od tada križase najviše, a i danas križa račune svakomu, tko dira u Tursku i taj predstavnik ne samo da se je složio s mišljenjem, da Turska ne će Bosne-Hercegovine nikada umiriti, nego je jednostavno predložio, da obje te zemlje zaposjednu čete Franje Josipa. Istina je, da je Salisbury svoj predlog obrazložio ne samo potrebom mira i reda u

Bosni i Hercegovini, nego i potrebom balkanskoga ravnovjesja, koje da je poremećeno oslobodjenjem Bugarske i prevelikim ruskim uplivom u njoj. Salisbury je dakle uz čisto kulturno i obće evropsko obrazloženje dodao još i obrazloženje političko, a može se reći i napose englezko; ali nema najmanje sumnje, da s ovim posljednjim obrazloženjem, koje je za njega bilo zaista glavna stvar, ne bi Salisbury bio imao smjelosti doći pred ciele kongres, kad ono prvo obrazloženje ne bi bilo posvema istinito i priznato cielom Evropom. Da je to u istinu tako, vidjelo se je najbolje, što ni predstavnik Rusije nije mogao ništa prigovoriti, premda je za političke ruske interese englezki predlog bio gotovo isto takav udarac, kao i za interese Turske. Predstavnik Francezke jednostavno je šutio, a kad Turci zajauknuše, dobiše odgovor, koji je zapravo bio naperen proti svakoj drugoj opoziciji: Kongres se nije sastao radi posebnih interesa Turske, nego radi

Grad Ključ,
Benedikt Kuripešić, 1530

obćih interesa Evrope. Gotovo istim riečima odgovorio je grof Andrassy predstavniku Italije na ogorčeni upit: A na koje se stanovniše postavlja Austro-Ugarska zauzimajući Bosnu-Hercegovinu? — Na stanovniše **evropsko**, reče Andrassy.

Štogod si čovjek misli o Bismarcku i kolikogod osudjivao osvajačku Bismarckovu politiku, mora priznati, da je ovaj put govorio pravo, dotično da ovaj put nije mogao drugčije govoriti. Kad znamo i uvažimo, koliki su interesi bili povriedjeni ukinućem robstva i kako bi bez snažne intervencije evropskih kršćanskih vlasti trgovina robljem još i danas cvietala, onda ćemo podpuno razumjeti, da Evropa, čim je postala viša moralna i viša politička zajednica, nika-ko ne može trpjeti na svom tlu i u najbližem susjedstvu tako uglednoga i moćnoga svoga člana, kao što je Habsburžka monarkija, nereda i nemira, u kojima tisućama ljudi nije sigurna ni na ramenu glava. Nesumnjivo je dakle, da je

Evropa imala pravo i dužnost u Bosni i Hercegovini učiniti takav red, da svim njezinim stanovnicima bude siguran barem život i imetak. No budući da evropska zajednica nema svoga posebnoga evropskoga organa, komu bi povjerila izvršivanje svoga prava, to je bilo nužno, da to svoje pravo prenese na onoga svoga člana, koji bi u istinu mogao taj mandat najuspješnije izvršiti. I da je berlinski kongres stajao pod izključivim upljivom bilo Rusije, bilo Franceske, a ne pod uplivom Velike Britanije i Njemačke, ne bi bio mogao stvoriti druge odluke, nego da Bosnu i Hercegovinu zaposjednu čete Franje Josipa I.

4. Pravo habsburžke dinastije i monarhije na Bosnu-Hercegovinu

Netom je rečeno, da je Evropa svoje pravo na Bosnu-Hercegovinu morala prenieti na jednoga svoga člana, jer inače bi

to pravo bilo ostalo mrtvo. Ujedno je naglašeno, da taj član nije mogao biti nitko drugi, nego Habsburška monarkija, dotično njezin vladar. I zato je i našoj monarkiji i caru i kralju Franji Josipu I. upravo izričito i poimence dan mandat, da u Bosni i Hercegovini uvede evropske uredbe. Ovdje je vrlo važno i upravo odlučno, što za izvršenje toga mandata nije označeno nikakovo vrieme, nego je ta ovlast naročito dana na neodređeno vrieme. Tu je dakle bila očita namjera, jer je takva bila i nužda, da Evropa Bosnu i Hercegovinu preda trajno u vlast Habsburžkoj dinastiji.

No kolikogod je jasna ta namjera i kolikod je ta potreba bila velika u doba, kad je okupacija nastala, ipak se nipošto ne da sumnjati ni o tom, da bi i dinastija i monarkija bila izgubila svoju vlast u ime Evrope upravljati i vladati Bosnom i Hercegovinom, kad svoga mandata ne bi bila ispunila. No međjutim je kroz punih trideset godina Evropa imala dos-

ta vremena i dosta prilike, da se uvjeri o tom, kako Habsburška dinastija i monarkija izvršuju njezin mandat u Bosni-Hercegovini. I zbilja dolazili su u zaposjednute zemlje i učenjaci i političari i novinari i znatiželjnici iz ciele Evrope, te je u to doba o zaposjednutim zemljama nastala čitava literatura, I gle: Kojugod publikaciju o toj stvari uzmeš u ruke, štogod o tom čitaš ili proučavaš, sve to dokazuje, da je naša dinastija i naša monarkija prema Evropi u istinu podpuno izvršila svoju obvezu: U Bosni i Hercegovini već je odavna takva javna sigurnost osobe i imetka, takav je obći mir i poredak, takvi su vanjski uvjeti za gospodarski i kulturni rad i napredak, — željeznice, ceste, škole, uprava, sudstvo — kao i svagdje drugdje u Evropi. Ima dapače mnogo prostranijih zemalja od Bosne i Hercegovine u samoj Evropi — takva je primjerice ciele južna Italija sa Sicilijom — gdje ni osobna sigurnost, ni uprava, ni sudstvo, ni drugi vanjski uvjeti za

moderni društveni život nisu ni iz daleka izpunjeni tako, kao u Bosni i Hercegovini.

Ali u Bosni je narod nezadovoljan, rekoše i napisashe i to s punim pravom toliki Hrvati i Srbi, toliki Slaveni i Neslaveni, toliki prijatelji i neprijatelji naše monarkije i naše dinastije. I za dokaz svojoj tvrdnji navedoše i navode mnogo slučajeva činovničke i vladine samovolje, nebrige, pokvarenosti i t. d. Ali kod svega toga se zaboravlja, da je ovo već posvema drugo područje.

Mi Hrvati imamo vrlo pаметnu poslovicu: Svatko je kovač svoje sreće. Pazimo dobro: Svoje sreće, a nipošto samih vanjskih uvjeta za tu sreću. Isto se tako s punim pravom mora reći, da je svaki narod sam kovač svoga zadovoljstva, ali nije kovač vanjskih uvjeta za to zadovoljstvo. Evropa na današnjem stupnju gospodarske i moralne kulture nije nikako mogla, gotovo na dohvat samomu svomu središtu, trpjeti takvih odnošaja, koji se uzalud još i da-

nas ne zovu turski odnošaji. Evropa je imala dužnost, a srećom je izabrala i najsgodniji način, da tu svoju dužnost izvrši. Dalje više Evropa nije mogla ići. Naša monarkija i dinastija podjoše dalje, čim izvršiše onu obvezu, koju od Evrope preuzeše. A sad nas Hrvate, kao narod, a Hrvatsku, kao državu, čeka zadnja i najteža zadaća, da Bosnu-Hercegovinu ne samo uredjenom uzdržimo, nego zadovoljnom i sretnom učinimo.

Kako je naša dinastija i naša monarkija u istinu podpuno izvršila svoju obvezu prema Evropi, dokazuje to najbolje sada već historijski proglas, kojim je Bosna i Hercegovina došla pod vrhovništvo Habsburškoga doma i u okvir Habsburške monarkije. Ovakav jedan historijski dokument, objavljen po cijeloj Bosni i Hercegovini i izvrgnut kritici čitavoga kulturnoga svijeta, a napose ciele Evrope, taj dokument ne može nikako sadržavati nijedne neistinite tvrdnje. I zbilja prodjoše dani i tjedni i u tisućama evrops-

kih novina, u tolikim evropskim parlamentima, na tolikim političkim skupštinama i sastancima nije nitko ni pokušao pobiti onih činjenica, što ih navodi spomenuti proglas i koje najjače utvrđuju pravo Habsburške monarkije i Habsburške dinastije na Bosnu-Hercegovinu.

Pogledajmo si te činjenice: "Kad je ono prije jednoga pokoljenja Naša vojska prekoračila granice Vaših zemalja, dano Vam je uvjerenje, da nisu došli kao dušmani, nego kao Vaši prijatelji s čvrstom voljom, da uklone sva zla, koja su Vašu domovinu godinama teško pritiskala.

Ova rieč, dana Vam u onom ozbiljnom trenutku, pošteno je odista održana.

I Mi, na Našu veliku radost smijemo slobodno reći: ... da su namjesto sile i zuluma stupili red i sigurnost, da se rad i život nalaze u stalnom razvitku, da se oplemenjujući uticaj umnožene obrazovanosti pokazao i da se pod zaštitom uredjene uprave može

svak plodovima svoga rada veseliti."

I gle, kad je ovo ovako mirno i odlučno kazano, ne dieli se možda narodu kakva vladarska milost, nego se dalje nastavlja:

"Sviju nas je ozbiljna **dužnost**, da ovim putem neumorno napred koracamo. Imajući tu metu pred očima, držimo, da je došlo vrijeme, da stanovnicima obiju zemalja ukažemo nov dokaz Naše vjere u njihovu političku zrelost."

I sad istom dolazi odluka o bosanskom ustavu, a onda kao logična posliedica ove odluke izjava o vrhovničtvu Habsburškoga doma nad Bosnom i Hercegovinom. Nigdje dakle nema poziva ne na milijune, nego na milijarde, što ih je monarkija u Bosnu-Hercegovinu uložila; a nema poziva zato, jer se u naše doba ne kupuju ni ljudi, a kamo li zemlje i narodi. Ne kupuju se barem u Evropi. Nema dapače spomena ni na svu prolivenu krv, koja više vriedi od potrošenih milijarda. Nego se mjesto toga suverenost Habsburške dinastije

podupire ovom moralnom obvezom:

"Medju mnogim brigama, koje Naš prijestol okružuju, ne će unapred biti posljednja briga za Vaše materijalno i duhovno dobro. Viša misao jednakoga prava pred zakonom; sudjelovanje pri donošenju zakona i u upravi zemlje; jednaka zaštita sviju vjeroizpovjesti, jezika i nacionalne svojstvenosti — sva ova visoka dobra uživat ćete u punoj mjeri. Sloboda pojedinaca i dobro cjeline bit će zvijezda vodilja Naše vlade za obadvie zemlje."

Za sve ovo traži Njegovo Veličanstvo odanost i vjernost i to: "u nadi, da će plemeniti sklad između vladara i naroda, taj najdragocjeniji zalag državnoga napredka, Naš zajednički rad uvijek pratiti." Zaista, ljepše i dostojnije, modernije i evropskije nije se mogao završiti ovaj u istinu riedki državnički dokumenat.

U ovom proglasu treba još naročito iztaknuti ovo dvoje: Odmah na početku daje se Bosni-

Hercegovini častni naziv domovine, ali kasnije u sredini veli se: "Neka se sluša i Vaša rieč, kad se unapred uzodlučuje o stvarima Vaše domovine, koja će kao i do sada imati svoju zasebnu upravu." Tim je nazivu domovina dano političko iliti državopravno značenje. Kad je na to poslie malo dana hrvatska deputacija iz Bosne bila pred Njegovim Veličanstvom, čula je tu na zahvalnicu svoga prvaka takve vladareve rieči, koje su onomu nazivu domovina podale još veću vriednost.

Car i kralj kazao je naime, da će se za Bosnu i Hercegovinu brinuti jednako, kao i za obje pole monarkije.

Habsburžka dinastija, dotično Habsburžka monarkija utvrdila je svoje pravo na Bosnu i Hercegovinu jošte više vladarevom odlukom, koja je izražena u pismu zajedničkomu ministru financija, barunu Burianu, kao odgovornomu predstavniku bosansko-hercegovačke vlade. To je pismo isto tako važan historijski i dr-

Višegrad,
Benedikt Kuripešić 1530.

žavnički dokumenat, kao i spomenuti proglas, te se ovo dvoje ne da jedno od drugoga odieliti. U pismu je naime samo točnije izraženo obećanje, da će se u Bosnu i Hercegovinu uvesti stroga i podpuna ustavnost. To je obećanje učinjeno u tako odlučnoj formi, te nema ni najmanje sumnje u jednu ruku o tom, da će se u istinu izpuniti, a u drugu ruku o tom, da je zbilja ova tvrda odluka, dati Bosni-Hercegovini ustav, bila glavnim razlogom, da se je vrhovništvo Habsburžke dinastije protegnulo i na zaposjednuto područje monarhije.

U pismu se naime kaže:

"Kao nepomični cilj lebdi Mi pred očima i Moja je čvrsta volja, da se pripadnicima Bosne i Hercegovine gradjanska prava dadu i obezbiede u podpunoj mjeri."

Gradjanska prava znači ovdje prema franczskoj terminologiji *les droits du citoyen*, ono isto, što bi nama bilo razumljivije, da je kazano prema terminologiji en-

glezkoj i amerišknoj, dotično i njemačknoj, obće ustavna državljanska prava, ili još kraće, političke slobode. Da se u istinu spomenutim pismom Bosni i Hercegovini daje podpuna politička sloboda, vidi se najbolje iz daljnje stavke, koja doslovce glasi:

"Pored slobode ličnosti i vjere, sigurnosti imetka, časti i običaja, čuvanja kućnoga praga i slobode štampe, što je već postojećim zakonima zajamčeno, neka se još stave pod izričitu zakonsku zaštitu: sloboda kretanja i tajna pisma, ... sudjenje po nadležnom sudcu, pravo peticije, udruživanja, te sloboda i dogovora." Koliko vrijedi ova politička sloboda, najbolje ćemo ocieniti, kad uvažimo, kako je ugarski sabor zakonom o izsegljivanju ugarske državljanke učinio u mnogom slučaju pravim državnim robljem; kako pismovna tajna u Ugarskoj, a pod njezinim uplivom i u Hrvatskoj u mnogom slučaju i ne postoji; kako u stvarima, koje po izričitim zakonskim usta-

novama spadaju pred sudove, odlučuju upravne oblasti, primjerice radi sazivanja sastanaka i skupština; kako narodu nije dozvoljeno, da se javno pritužuje, a kamo li, da se politički udružuje i t. d. Jednom riečju, sve spomenute političke slobostine učinit će od Bosne i Hercegovine najslobodniju hrvatsku zemlju u monarkiji.

I u pismu ministru izvanjskih posala, barunu Aerenthalu, naglašeno je u jednu ruku odmah u početku, da je monarkija primila na se zaposjednuće i upravu Bosne i Hercegovine radi visokih kulturnih i političkih ciljeva; zatim se spominju uspjesi, što ih je dosadašnja uprava uz teške žrtve postigla; napokon veli Nj. Veličanstvo: "(ti se uspjesi) mogu po Mom čvrstom uvjerenju trajno obezbiediti jedino uvadjanjem konstitucionalnih ustanova, koje potrebama zemlje odgovaraju."

Pravo ciele monarkije na Bosnu-Hercegovinu priznato je izričito posebnim pismima predsjed-

nicima obaju ministarstva, barunu Becku i dru. Weckerle, gdje se oba ministra predsjednika pozivlju, "da se za ovo (naime za pitanje Bosne i Hercegovine) potrebiti predlozi donesu u carevinskom vieću", dotično "u državnom saboru". Misli se u državnom saboru zemalja krune sv. Stjepana.

Jedno je vladarevo pismo ovaj put izostalo: Pismo hrvatskomu banu. Razlogom je tomu bez sumnje i to, što je državopravni odnošaj medju Hrvatskom i Ugarskom postao upravo neodrživ, te je došlo dotle, da je na banskoj stolici, dotično na čelu hrvatskoj vladi takav magjarski pouzdanik, koji s većinom hrvatskoga sabora nije mogao stupiti ni u najnuždijni osobni saobraćaj. Njemu dakle fali i najmanji oslon u hrvatskom narodu; saborska većina opet nema proti svim ustavnim pojmovima niti najmanjega utjecaja na vladu. U tom nemilom i oštrom sukobu stradaju najviše hrvatski državni interesi, a napose pada ugled čas-

ti i vlasti hrvatskoga bana, koji je i prema današnjemu državopravnomu odnošaja Hrvatske prema Ugarskoj i prema monarkiji morao biti o aneksiji Bosne i Hercegovine ne samo saslušan, nego i posebice obaviešten, baš kao načelnici vlade peštanske i bečke. Oni savjetnici Njegova Veličanstva, koji propustiše, a možda i zapriečiše, mislili su time oslabiti pravo Hrvatske na Bosnu i Hercegovinu, pa im je to za ovaj čas u istinu i uspjelo: Po hrvatskom pravu na Bosnu i Hercegovinu nema nijednoga novoga pisanoga dokumenta, te bi se po tom na prvi mah moglo činiti, da to pravo niti nije. aktuelno, da nije živo. No čim stvar dublje izpitamo, uvjerit ćemo se, da dinastija i monarkija ne može Bosne i Hercegovine bez Hrvatske održati isto tako, kao što ni Evropa nije mogla Bosne i Hercegovine povući u direktnu svoju sferu bez Habsburžke dinastije i monarkije. I kao što naša dinastija i monarkija nije od Evrope dobila nikakvoga

pisanoga ovlaštenja, da si Bosnu i Hercegovinu pripoji, a ipak je to učinila s punim pravom, a kako se već vidi, i s voljkim ili nevoljkim priznanjem svih evropskih velikih vlasti, tako će i hrvatsko pravo na Bosnu i Hercegovinu baš zato, jer je aktuelno i živo, bez ikakvoga posebnoga dokumenta pokazati toliku svoju snagu, da će to pravo priznati svi faktori.

Pali zeleni listovi

(oni to moraju)

prof. Žarko Marić, Zagreb

Vukovar 18.11.2011. godine.

Dvadeset godina poslije. Okićeno nacionalnim obilježjima, cvijećem i svijećama, mnoštvo od 50.000 hodočasnika iz cijele Hrvatske, u višekilometarskoj koloni se kreće prema groblju bijelih križeva. Prohladan jesenski dan sa zubatim suncem. Žuto lišće pada s okolnih grana. Isto ovakvo vrijeme je bilo na današnji dan prije 20 godina, prisjeti se jedna svjedokinja iz kolone.

Nažalost ti dani će u povijesti ostati zabilježeni kao jesenski dani u kojima je, u proljeću svoga života padalo zeleno lišće.

Mnogi iz dugačke kolone su novinarima u mikorofon izgovarali

tužna sjećanja i tužnu sudbinu svojih bližnjih. Osjećam se dužnim, na ovakav način, prenijeti sjećanje i riječi tužne Marije, djelatnice Vukovarske bolnice, koja je ostala bez dijela obitelji, prošla sve torture Vupikovih hangara i logora Srijemske Mitrovice, koja se živo sijeća sve te divne mladosti među kojom mi je osjećala potrebu i imenovati dva pala zelena lista.

Sreo sam je prilikom održavanja Žrtvoslovnog kongresa u Vukovaru. Pogled joj je bio uperen prema bijelom križu i širokom i tihom Dunavu. Iz njih je, u to predvečerje, s drvene klupe, po tko zna koji put, čitala već napamet naučenu tužnu i slavnu vuko-

varsku knjigu. Saznanje da se radi o ženi žrtvi i živom svjedoku vukovarskog pakla izaziva u vama osjećaj poštovanja i časti kratkog druženja s njom.

Kako je lijepo što ste danas došli i položili cvijeće. Dođite što češće. Dovodite ekskurzije. Nedavno su ovdje bili i BBB-ojsi. Bili su divni.

Svakog 18. studenog grad plamti od svijeca.

Vidim imate u ruci olovku i papir. Imala bih puno toga reći. U očima mi je sva ta divna mladost i njihova sudbina. Ne mogu, a da ne spomenem Roberta Šilića iz Kojnica. Visok dečko. Iako je bio ranjen u ruku, stalno je želio i išao na položaj, jer on to mora. Kada je kao teški ranjenik umro cijela je bolnica plakala.

Željko Herceg iz Otoka, također, iako ranjen do kraja je tražio i išao na položaj. Kada su u bolnicu počeli ulaziti četnici rekao mi je "teta Marija, ako poginem ne zaboravite na mene". Jer on to mora. Jer on to mora. Ove riječi podvucimo i zapamtimo.

One, koji bi na okupatorske tenkove bacali cvijeće domovina vječno proklinje i prezire. One koji podnose žrtvu za domovinu, ona ih vječito slavi i živi s njima u besmrtnom zagrljaju.

Zlatnim slovima ispisana Željкова i Robertova imena, u Memorijalnom centru na Ovčari i na Vukovarskom groblju kao i imena svih njihovih prijatelja, vječito svijetle i šalju svoju svijetlost do svakog kutka gdje stanuje njihova i naša domovima.

* * *

Sve što pišem vjerovat ne mogu,
istina mi nanosi tegobu.

Još vjerujem moj narode u te,
da ćeš pronać do izlaza pute.

Tko je pjesmu napisao ovu,
Žarko Marić pjesnikom ga zovu.

Hrvatska narodna individualnost kroz vjekove

Dr. Ilija Jakovljević,
"Savremenik", Zagreb, br. 2, 1940.

Dne 10. ožujka 1939. godine slušao sam po drugi put raspravu u beogradskoj skupštini. Prvi put je to bilo godine 1928., nedugo prije nezaboravljivog zločina: tada sam se u zastupničkom klubu HSS imao sastati sa Stjepanom Radićem radi jednog tiskarskog procesa, koji nas je doveo na optuženičku klupu, pa sam malo zavirio i u skupštinsku dvoranu. Mene je sud oslobodio optužbe nakon žive diskusije o svemu, pa čak i o **mojemu hrvatstvu: jedan član senata nikako nije mogao razumjeti, kako čovjek moga imena i prezimena, k tome rodom iz Hercegovine, može biti Hrvat.** Ipak smo se sporazumjeli. Složio sam se s njegovom kona-

čnom napomenom, da to za proces nije važno, a on je prešutio odgovor na moju opasku: Zašto ste onda pokretali to pitanje?

Stjepana Radića je oslobodila smrt.

Nakon toga me u beogradskoj političkoj kući više nije bilo. Skupština se preselila u novu, modernu zgradu, i djetići su se igrali parlamentarizma. Niti me u nju vuklo srce niti radoznalost. U parlamentima, čak i demokratskim, ne čuju se prečesto umne riječi. Nije nikakva tajna, da parlamenti redovito nisu ni zborovi mudraca, ni bojišta, na kojima se polučuju pobjede: sve se važnije odluke redovito donose izvan toga tijela, a poznato je, da se, barem

u Beogradu, nisu vlade rušile u skupštini. Pa ipak sam se 10. ožujka svratio u dom beogradskih svakojako izabраниh parlamentaraca. Toga se dana imala voditi specijalna debata o proračunu ministarstva unutrašnjih poslova. Znalo se, da će uzeti riječ predsjednik vlade i tadašnji ministar unutrašnjih poslova Dragiša Cvetković, a da će mu odgovoriti opozicionalci dr. Miloš Tupanjanin i dr. Laza Marković. Bio je u to doba vrlo živ kontakt između dra. Mačka i glavnog zemljoradničkog govornika u skupštini, no za upućene nije bila nikakva tajna, da se pripremao također dodir dra. Mačka i Cvetkovića. Dr. Maček je bio vrlo rezerviran. Vladina ga je deklaracija zadovoljila samo onim, čega u njoj nije bilo. U tome mi je smislu bio dao i kraću izjavu za "Hrvatski Dnevnik". Pošto sam otklonio posredovanje predstavnika Presbira, da se ta izjava ne objelodani, stupio je na površinu tadašnji vršilac dužnosti bana, sadašnji ministar unutrašnjih poslova Stanoje Mihaldžić, koji se stavio u vezu s predsjednikom

vlade. Rečeno mi je, da će predsjednik vlade u proračunskoj raspravi nadopuniti deklaraciju i da će dr. Maček nadopunom biti zadovoljniji. Dr. Maček, pošto sam ga o svemu obavijestio, pristao je, da se njegova izjava povuče. Ipak je ostalo stotinjak istisaka "Hrvatskog dnevnika", koji nisu bili stavljeni u promet, dokument tadašnjeg raspoloženja političkog vođe hrvatskog naroda i situacije u času nakon pada dra Stojadinovića.

U onom dijelu svoga ekspozicija, koji se **odnosio na hrvatsko pitanje**, istaknuo je šef vlade tri važna momenta: da će vlada raditi brzo i odlučno; da će je u njezinoj politici voditi činjenica, da **postoje posebne narodne individualnosti**, koje se nisu mogle izbrisati ni tečajem dvadeset godina zajedničkog života; i konačno, da do sporazuma ima doći bez ičijeg diktata, dakle u punoj slobodi. Brzinu rada posebno je istaknuo odgovarajući na prigovor dra Tupanjanina, da kroz četrdeset dana, otkako je preuzela državnu upravu, nova vlada nije ništa učini-

la u pravcu sporazuma. Prigovor je bio težak i ozbiljan, a svakako vrijedan, da se o njemu osobno porazgovori sa samim predsjednikom vlade kao nosiocem najavljenе nove politike.

Sastali smo se u osam sati na večer u predsjedništvu vlade. Razgovor je trajao gotovo čitav sat, a u glavnom je govorio sam Dragiša Cvetković.

Došao je malo neraspoložen radi govorancije, koju je ispuknuo dr. Grba. Bilo mu je također krivo, što mu opozicija ne vjeruje. U tome je raspoloženju protekao cijeli razgovor. Predsjednik vlade me podsjetio na svoje prijašnje pokušaje, da sondira teren za sporazum, i negativno držanje dra Stojadinovića. Nije propustio spomenuti ni jedan dramatski momenat, kad mu je preko radio stanice na kratkim valovima poslan šifrirani brzoglav, da se iz Zagreba vrati u Beograd.

"Ali to me — nastavio je predsjednik vlade — nije moglo pokolebati u mojoj čvrstoj odluci, da radim za sporazum. Ja nisam političar od jučer, a u politički

sam život ušao, jer volim svoju zemlju. **Siguran sam, da državi nema izlaska iz ove krize osim preko sporazuma,** kao što znam, da u današnjoj situaciji svako odlaganje sporazuma znači za političara kopanje vlastitoga groba. **Ja ne ću vozati hrvatsko pitanje.** Učinit ću sve, što je u mojoj moći, **da se počne ozbiljno rješavati.** Ja sam realan čovjek; znam, **da su se Hrvati izgradili kao narod i da se osjećaju kao narod;** zato sam danas i istaknuo, da kod nas postoje posebne narodne individualnosti; **jasno mi je, da mimo dra Mačka nije moguće uspostaviti suradnju s Hrvatima;** vidim, da sporazum nameće i položaj u svijetu, koji će se još više zaoštriti, i zato ću ja ili brzo napraviti sporazum ili ću otići. Molio bih vas, da to kažete g. dru Mačku i da ga zamolite, neka, što se tiče dobre volje za sporazum, ne sumnja u me. Čim stavim pod krov proračun, odmarat ću se dva-tri dana i nakon toga ću poći u Zagreb, gdje ću pozdraviti vašeg predsjednika i s njime potanje razgovarati."

Kad smo se pozdravili, odve-
zao sam se u svoj hotel i odmah
zabilježio ove riječi. Dobro sam
ih zapamtio i gotovo doslovno za-
pisao. U svakom je slučaju misao
sasvim točno fiksirana.

Od **10. ožujka do 26. ko-
lovoza 1939.** proteklo je pet i po
mjeseci. Faze, kroz koje su među-
tim prolazili razgovori i pregovori,
javnosti su samo djelomično poz-
nate. O tome bi više i zanimljivije
mogli govoriti oni, koji su u njima
aktivno sudjelovali. Pri tome mis-
lim na same pregovarače i struč-
njake, a pored njih na bana dra
Šubašića i ministra dra Mihaldži-
ća, čiji je udio u pripremanju akta
od 26. kolovoza vrlo obilan. Toga
je dana **prvi put u organiziranju
Jugoslavije prodrila ideja triju
narodnih individualiteta**, za koju
se 10. ožujka službeno izjavio i
sam šef vlade. Osnivanjem **bano-
vine Hrvatske** učinjen je pokušaj,
da se koncesijama federalistič-
kom principu kod uređenja države
provede i **narodna federacija
hrvatsko-srpsko-slovenska**, kao
zamjena unitarističkog nivelira-
nja. U toj federaciji imala bi se

po zamisli onih, koji je žele pro-
vesti, ostvariti i integracija svih
triju snaga na terenu, na kojem se
ne sukobljuju. Može se u aktu od
26. kolovoza nalaziti i naći nepot-
punosti; **može se prigovarati i
opsegu banovine Hrvatske**, koju
bi nesumnjivo upravo radi uspješ-
nije provedbe toga principa **tre-
balo proširiti**; može se razložito
dokazivati, da bi i njezinu **kompe-
tenciju trebalo i povećati i po-
jačati**: no sigurno je, da 26. kolo-
voza 1939. predstavlja historijski
datum u životu Jugoslavije i ure-
đivanju odnošaja između Srba i
Hrvata. Toga se dana službena
politika Jugoslavije prvi put dota-
kla tla realnosti. Razvoj međus-
tranačkih odnošaja nakon toga
akta to je potpuno potvrdio. Rea-
kcija srpskih integralaca pokazala
je, da je jugoslavenski nacionali-
zam bio za njih samo obrtnica,
pod kojom su vodili hegemonistič-
ku i ekskluzivističku politiku. A
držanje Hrvata — pa i onih, koji
tvrde, da se i u sadašnjim prilika-
ma dao postići veći rezultat —
dokazuje, **kako je kod Hrvata
jaka svijest o njihovoj narodnoj**

ZADUŠNICE ZA POKOJNOG MARKA HRANILOVIĆA I MATIJU SOLDINA

Zagreb, 25. IX.

U crkvi sv. Marije, jutros u 8 sati održane su svečane zadušnice za pok. Marka Hranilovića i Matiju Soldina. Ovim zadušnicama prisustvovalo je mnogobrojno građanstvo, naročito veliki broj članova HSS, na čelu sa hrvatskim narodnim zastupnikom Ljudevitom Tomašićem. Pok. Marko Hranilović i Matija Soldin osudjeni su godine 1931. na smrtnu kaznu pa su bili justifikirani. Bili su optuženi kao pomagači u slučaju Toni Šlegla. Marko Hranilović je umro sa povikom »Živjela slobodna Hrvatska!«. Među mnogobrojnim hrvatskim odvjetnicima koji su branili u tom procesu, bio je i g. dr. Maček. Grob pokojnog Hranilovića se nalazi u Žumberku, a pokojnog Soldina u Stupniku.

Jutarnji list", Zagreb,
26. kolovoza 1939.

individualnosti: jača od sviju persekucija, kroz koje smo prošli, i od sviju prijetnja, koje ni danas nisu sasvim umuknule. Novi pravac državne politike doduše prekida s koncepcijama, primjenjivanim počevši od 1. prosinca 1918., ali se naslanja, a trebao bi se i još jače naslanjati na silne i neistrošene snage hrvatskog narodnog organizma i hrvatske narodne individualnosti, koja se neprekidno očitovala: možda najjače u časovima, kad je hrvatskom narodu bilo najgore. Hrvatski šesnaesti vijek, koji nam je nakon sramotne trgovine kralja Ladislava (prodaja Veneciji 1409. godine sviju "prava" na Dalmaciju za 100.000 dukata i **rascjepu Hrvatske na dva glavna dijela**) donio najveće narodne katastrofe, koje se nastavljaju u 17., a kulminiraju koncem 18. i početkom 19. stoljeća — sklanjanje Hrvatske u sjenu krune Sv. Stjepana 1790. i napoleonske ratove — istodobno je možda naj snažniji izraz našeg narodnog jastva i težnje za kulturnim i političkim ujedinjenjem.

* * *

Srpska politička historija nije ni iz daleka onako bogata kao hrvatska: nekoliko stoljeća robovanja pod Turcima onemogućilo je gotovo svaku političku aktivnost u Srbiji. Pa ipak Srbi rado poniru u svoju historijsku prošlost i traže u njoj elemente, koji bi im mogli poslužiti kao potpora za realiziranje njihovih nacionalnih snova. **Hrvatsku povijest oni slabo poznaju.** U školi su malo učili, a što su učili, većinom je krivo. **Tako su se kod njih formirala mišljenja, potpuno neskladna sa stvarnošću.** Jedino se tako dade razumjeti, da je i jedan sudac, inače ugledan pravnik i poznat član beogradskog društva, **mogao čak na sudskoj raspravi pitati, zar u Hercegovini ima Hrvata.** Tek se u posljednje vrijeme pojavilo nekoliko knjiga i brošura, koje pokušavaju upoznati Srbiju s Hrvatima i hrvatskom političkom prošlošću i koje kidaju s frazama o "austrijskom roblju". **No sve je**

to premalo, da preko noći promijenjeni mišljenje i srbijanske inteligencije i srbijanskog puka o Hrvatima. Kraj takvog stanja stvari nije nikakvo čudo, što ni srbijanski intelektualci, a kamo li seljaci, nisu razumijevali, zašto su Hrvati nezadovoljni s "jednostavnom" državom, u kojoj su svi državljani po ustavu "pred zakonom jednaki". To je za njih bio **maksimum, koji su Hrvati mogli tražiti**, kao da uopće ima država, u kojima svi državljani nisu "pred zakonom jednaki", izuzevši posljednja udaljavanja od toga principa u vezi s ravnim momentom. Stoga je za neke od njih službeno priznanje hrvatske narodne individualnosti, prava revolucija u gledanju na hrvatstvo: oni ni ne misle na to, **da hrvatska narodna individualnost nije od jučer i da naša generacija braneći našu narodnu samosvojnost samo čuva baštinu vjekova**. Politika, koja je dovela do akta od 26. kolovoza, **samo konstatira ono, što već od davnine postoji**.

Ima i takvih, koji su prihvatili novo stanje kao neizbježivu nuždu, da se momentano spriječi **veće zlo**. Ti još gledaju nazad: za njih je ovo samo provizoran zaklon ispred oluje. Kad oluja prođe, **vratit će se na stare puteve**. Tako barem oni misle. To su ljudi, koji ne znaju, da su narodne snage kao lavina. Što se više ruše, njihova je udarnost sve veća. **Oni ne znadu da je samobitnost hrvatskog naroda čvrsta građevina, zidana i pojačana vjekovima**. Da se ona u tolikoj mjeri očitovala i u našoj knjizi i u našoj politici tako, te nam naša kulturna i politička povijest pruža veoma dubok i prostiran rezervoar okrepe u svima prilikama, a napose u slučajevima ugrožavanja našeg narodnog jastva. I zato će biti dobro, ako letemično iznesemo **nekoliko karakterističnih momenata iz te naše prošlosti, kulturne i političke**. Tada će se vidjeti, da ono, što je stvoreno 26. kolovoza, ima karakter provizorija samo kao **etapa u poštivanju naše narodne poseb-**

nosti, i da je **isključeno svako uzmicanje**. Kod svakog koraka nazad ispriječila bi se cijela moralna snaga jednog naroda, u kojemu je povezana njegova prošlost sa snovima o budućnosti. Ako je svrha akta od 26. kolovoza 1939. bilo privođenje Hrvata suradnji s državom, kako se kaže u uredbi o osnivanju banovine Hrvatske, onda se ta suradnja može očekivati samo na putu, kojim se pošlo i koji treba dalje utirati: nastupanje današnje hrvatske generacije nije rezultat nikakvog časovitog raspoloženja ili čak "psihoze". Ono je diktat jedne stvarnosti, **odziv glasu pređa**, koji su jednako govorili na usta **Stjepana Radića**, kad je izdisao, omladinca **Hranilovića**, kad je polazio na vješala, i **dra Mačka**, kad je potpisivao sporazum s Dragišom Cvetkovićem kao predstavnikom vlade Jugoslavije.

Bit će dobro, radi pravilnog gledanja u budućnost i razvoj organizacije naše narodne samosvojnosti, uočiti neke momente iz

naše prošlosti, jer su u politici snaga i pamćenje glavne poluge, bez kojih je nemoguća bilo kakva uspješna aktivnost. Izvori su narodne snage mnogobrojni, a sigurno među njima nije posljednji pamćenje, pa dosljedno tome i **poznavanje vlastite prošlosti**. Historizam, ako nije prazna deklaracija, nego oružje duha, slobodnog, nepotkupljivog i neustrasivog, akumulator je silnih i nepotrošivih energija, prijeko potrebnih u životnoj borbi svakog naroda. Oduzimajući joj šareno ruho romantike i odbacujući falzifikate, naći ćemo u našoj historijskoj zbilji jasno zabilježen cilj, prema kojemu smo upravo nagonski kročili, i živu vatru, koju nije prestala tinjati ni pod ruševinama ni pod pepelom. A napose ćemo vidjeti, koliko je vitalne sposobnosti koncentrirano u našem narodu — sposobnosti, koja nam je omogućila da i u najtežim prilikama, izgubivši gotovo sve, ipak spasimo goli život, a sa životom i mogućnost regeneracije. Kroz opasne tjesnace,

sa svih strana ugrožavan, provlačio se brodić maloga hrvatskog naroda vjekovima, kao što se i sada provlači. Opasnost je vrebala iza svakog ugla. Do zuba naoružani protivnici, u prijateljsko ruho odjeveni neprijatelji, s izdajničkim bodežom za leđima, čekali su da u zgodnu času navale. Nošen vjetrovima, on se morao uvježbati u jedrenju i kormilarenju, stojeći neprestano na oprezu pred gusarima, koji su živjeli od nasilja i pljačke. Za one, koji historiju shvaćaju mehanički, pravo je čudo, kako je taj mali narod, stojeći na domak silnim carstvima, uopće mogao osnovati vlastitu državu i **kroz više od tisuću godina zadržati neprekinut kontinuitet svoje državnosti**. Njega **ne prekida ni godina 1102.**, kad se Hrvatska nakon domaćih razmirica, nametnutih nasrtanjem novih događaja, morala povezati s ugarskim kraljem. Ona **zadržava poslove unutrašnje uprave, sudsku, financijalnu pa i narodno-obranbenu samostalnost, postizava ujedi-**

njenje svoga teritorija od Drave do mora, a hrvatski plemić — tadašnji nosilac hrvatske državne i političke misli — ne plaća izabranom kralju niti zemljarine, razlikujući se u tome od svojega ugarskoga staleškoga druga. Uz promjenljivu sreću, lavirajući i taktizirajući, **još prije nego Srbija nakon pada Smedereva postade turski pašaluk, hrvatski narod već ima svoju umjetnu književnost, pisanu na narodnom jeziku**. Godina **1521.**, kad se prvi put pojavi **Marulićeva "Judita"**, u verzima **hrvatski spjevana**, star je historijski datum, ali su počeci hrvatske umjetne poezije stariji. Prepis jedne pjesmarice, negdje iz **godine 1400.**, koji se sačuvao u jednom ulomku, ne sadržava samo glasovitu pjesmu "Bog se rodi u Vitliomi", dakle primjerak crkveno-pučke poezije, proširen u svima hrvatskim krajevima, djelomično i do dana današnjega. U njemu nalazimo i stihove u **aleksandrincu**, dakle očito umjetnu poeziju. Tragovi ove književnosti

vode do 13., pa čak i do 12. stoljeća, jer kroničar bilježi, da su Hrvati, **dočekavši godine 1177. papu Aleksandra III. u Zadru**, procesionalier pjevali "ilirске pjesme" "in lingua eorum", u svojemu narodnom jeziku. A ta književnost živi ne samo u dalmatinskom, nego i u t. zv. banskom dijelu Hrvatske, jer upravo spomenuti zbornik spominje ugarske svece Stjepana, Ladislava i Emerika, koji se nisu slavili u dalmatinskom dijelu. Istraživanja neumornog **prof. Fanceva** dala su u tome pravcu prvorazredne rezultate. I u doba najveće političke pocijepanosti, **duhovna se veza hrvatskih krajeva nikada nije sasvim prekinula**. Mnogo je tome pridonio i franjevački red, jer se **hrvatska franjevačka redodržava prostirala do polovine 18. vijeka kroz Dalmaciju, Bosnu, Slavoniju i turski dio Ugarske**, ne izuzimajući ni Budim, u kojemu mladi franjevački klerici sticahu bogoslovno znanje, pa čak ni **Beograd, koji jedno vrijeme bijaše katolički grad**.

Ta sposobnost snalaženja i u najočajnijim prilikama, svijest o zajedničkoj pripadnosti sviju ras-trganih udova, upravo fanatička obrana netaknutih ostataka nacionalnog posjeda, solidaran nastup prema trećima, obilježava cijeli naš **šesnaesti vijek, dakle doba najžešće provale Turaka**, kao i ostala historijska razdoblja. **Hrvatstvo nikada ne gubi obilježje nacije**, pa ni onda, kada ne nastupa pod hrvatskim imenom, nego njegovim sinonimima. I nakon rascjepa Hrvatske živi, kako svjedoci Lučić, njezin dalmatinski dio "**ad usum Croatiae**".

Teško je reći, na kojem se području jače osjeća svijest o našoj narodnoj individualnosti. Vidimo je godine 1521. u naslovu Marulićeve "Judite", u kojemu pjesnik svoj jezik naziva **hrvatskim**, kao što je vidimo 1527. u zaključku cetinskog sabora, koji slobodnom voljom bira Ferdinanda za kralja povjeravajući izbornoj diplomu državopravno značenje toga akta u riječima:

"Jutarnji list", Zagreb, 25.
kolovoza 1939.

"Ferdinandum totius huius regnu Croatiae elegimus."

Godine 1535., dakle dva i po stoljeća prije Rousseaua, hrvatski će sabor u Topuskom ispovjediti načela njegova Conrat Sociala, idući tako daleko, da ugovor, sklopljen s izabranim vladarom, razrješava, jer ga je vladar raskinuo ne vršeći ga.

"Molimo Vaše Veličanstvo — poručit će mu taj sabor — da nam ispravu našu, koju poslasmu po Vašim punomoćnicima 1527., udostojite se povratiti, a mi ćemo Vašu."

U istom stoljeću osvanut će u Mlecima Pavla Modrušanina **"Misaal hrvacki na Božju hvalu i hrvatckoga jezika prosvećenje"**, a u istom će se vremenu pojaviti i fra Luke Bračanina **"Stumačenje hrvatsko od pištul i evanjelih"**. Trogiranin Marko Andriolić priredit će Bernardinov Lekcionar pod naslovom **"Pištule i Evan'jelija po vse godišće horvackim jezikom stumačen"** (Mleci 1586), dok će s talijanskog prevesti na hrvatski

katekizam "za dicu i ostale horvackoga jezika". Dubrovčanin Nalješković ima tako visoko mišljenje o književnosti, te moli gutu, neka ne muči Starograđanina pjesnika Hektorovića, da na nju "ne plaču" **"svi Hrvati"**. Pobožni Mavro Vetranović zabugarit će nad neslogom kršćana, upitat će Klišane, čemu se od njih nadaju, konstatirat će, da više nema **"hrvatske slave"**, i pitat će **"slavne Hrvate"**, zar i njih "ognjen zmaj do traga pomlati". U očaju tadašnje stvarnosti on će preporučiti pregovore sa sultanom, dakle put, koji je kasnije doveo Petra Zrinjskog pod mač krvnika. Ustat će protiv kršćanskih vladara, koji "svijet plijene i odiru", i bit će prvi pjesnik mirotvorac u hrvatskoj književnosti. Godinu dana nakon topuskoga sabora, koji se sastade nakon bitke kod Kisega, kad Turci odvedoše u ropstvo 50.000 Hrvata, da ih nakon četiri godine odvedu daljnjih 60.000 - strašne li narodne katastrofe! — Petar Zoranić napisa u Zadru svoje

"Planine", posveti ih "**Hrvat**u poštovanom", jednom ninskom kanoniku, i na usta vile **Hrvatice** prekori Hrvate, što dovoljno ne mare za svoj narodni jezik. Istodobno će početi tri put na dan zvoniti zvona, da sjete Europu osmanlijske opasnosti: zvona, koja će kasnije postati inspiracija za tihe i nekrvave Angeluse.

* * *

Šesnaesti vijek zaista s pravom zaslužuje, da ga nazovemo vijekom procvata hrvatske knjige i manifestacije hrvatske narodne i političke individualnosti, ali to obilježje čuva i sedamnaesti vijek. U doba kralja Matije hrvatski će sabor početkom rujna 1608. zatražiti od njega, da se iz sviju hrvatskih krajeva odstrane tuđinski vojnički zapovjednici i strane čete. Hrvatski će staleži poručiti, da su "odlučili radije umrijeti, nego da u buduće njima gospodare tuđinci ili da makar i najmanju

službu obavljaju kod njih na štetu njihove slobode". Iz toga će se otpora razviti kasnija akcija Zrinskog, o kojemu, kako vjerovaše Menčetić, "diše i visi narod puka **hrvatskoga**". Hrvatski nacionalni ponos u to je doba vrlo jak među hrvatskim intelektualcima. On seže sve do Dubrovnika, u kojemu Menčetić zanosno kliče:

"Od ropstva bi davno u valih — potonula Italija — o **hrvatskih** da se žalih — more otmansko ne razbija". Lozinka Zrinjskog "Vincere aut mori", njegove pobjede nad Turcima, njegova obrana od bečkog presizanja svijetle u onim mračnim godinama i upozoravaju svijet, da na udaru turske sile živi narod, koji visoko cijeni svoju slobodu. Petar Zrinjski će biti prvi hrvatski velikaš, koji će osjetiti nepravедnost ustanove kmetstva i seljacima obećati oslobođenje, ako ga pomognu protiv Beča, a hrvatski će književnici u svojem radu posizati za narodnom pjesmom. Može se dakle reći, da se i u to doba, u granicama za ono

vrijeme svakako dosta velikim, očituje duša hrvatskoga puka. Uz utjecaj talijanske knjige, koji se ne da osporavati kod dalmatinskog dijela naše književne produkcije, vidimo već tada, kako hrvatski književnici, dakle predstavnici tadašnje naše intelektualne elite, u svojem stvaranju drže vezu s narodom. Nema gotovo hrvatskog književnika iz toga vremena, koji ne bi u svoja djela unio čisto naših pučkih elemenata. Zoranić u "Planinama" barem u dva slučaja udešava svoje pjesme prema pučkima, od kojih je jedna, "A ti divojko šegljiva", i danas poznata. Džore Držić ima dvanaest pjesama, inspiriranih pučkom poezijom, a Zadranić Krnarutić, prepjevajući metamorfozu Pirama i Tižbe, stavlja u usta Tižbe neke elemente naše pučke poezije. Hektorović zapisivaše narodne pjesme, dok Baraković u "Vili Slovinskoj" upliće krasnu pjesmu o Majci Margariti, interesantan primjer lirske bugarštice. Naša dakle književnost do-

biva odlike, koje je podižu iznad običnih imitacija, i prima obilježje toliko samostalnog stvaranja, te možemo o sebi govoriti kao o posebnoj kulturnoj jedinici. Jednako u kajkavskoj, kao i u štokavskoj knjizi, koja se razvijala u Dalmaciji i u Dubrovniku, vidimo istodobno nadovezivanje na staru hrvatsku glagoljašku književnost. Književni se rad dakle razvija organski, a kulturni se kontinuitet ne prekida. Molitvena knjižica Nikole Dešića, koju godine 1560. izdaje Katarina Zrinjska, žena Nikole Sigetskoga, pisana je doduše kajkavski, ali je prezasićena čakavskim elementima. **Svijest o našoj etničkoj pripadnosti nikada nije kod nas bila pomućena.** U relaciji prema inozemstvu, možemo kazati, da smo u tome pogledu bili među prvima.

Mađarski povjesničar Bonfini (konac 15. i početak 16. stoljeća), kad god spominje Hrvate, ne izuzimajući ni one iz Bosne, uvijek nas naziva "Ilirima", dok Srbe naziva Tračanima, a Bugare "Tri-

BOSNA NE SMIJE BITI na putu sporazumu

ZNAČAJAN ČLANAK SARAJEVSKE »JUGOSLAVENSKE POŠTE«

SARAJEVO, 18. VIII. »Jugoslaven-
ska Pošta« u članku pod naslovom
»Čija je Bosna?« osvrće se na brošuru
prof. Arandjelovića o hrvatskom pi-
tanju te između ostalog kaže:

»Jedno je stvarnost.

Postoje u Bosni nacionalno svijesni
Srbi i Hrvati, koji se ne mogu ni-
kakovim novinskim člancima i po-
lemikama novih prijatelja ni igno-
rirati, niti se ta činjenica može ika-
kovim sofizmima obezkrjepiti.

Što se tiče muslimana, njihovo slaven-
sko srpsko i hrvatsko porijeklo nije
za nikoga pitanje. Njihovo današnje
opredjeljenje je stvar svakoga poje-
dinca od njih. Danas muslimani Bos-
ne i Hercegovine imaju obrazovano

i političko društveno vodstvo i opća
prosvjećenost je posljednjih 20 godina
učinila među muslimanima veliki
napredak. Time je

muslimanima Bosne i Hercegovine
dana mogućnost, da samostalno za-
uzmu gledište prema problemu na-
cionalnog opredjeljenja. To je jedi-
no zdravo rješenje i jedini postu-
pak koji niti dira u dostojanstvo
muslimana niti izaziva među Srbi-
ma i Hrvatima Bosne i Hercegovine
trvenje, koje škodi i jednima i dru-
gima,

a osobito njihovim dobrim odnosima
prema muslimanima, a danas koristi
samo političkim špekulantima

"Jutarnji list", Zagreb, 19.
kolovoza 1939.

balima". To će isto stotinjak godina kasnije učiniti i drugi mađarski historičar Istvanfy, a Ivan Tanzlinger Zanotti, prevodeći "Eneidu", kazat će, da je prevodi na "slovinski", no odmah će zatim, razlažući potrebu književnog jezičnog jedinstva, napisati:

"Koliko god gradova u krajini jest, svaki svojim zakonom osobito govori, tako **da svi Hrvati jesmo**, a jedan drugomu besidu ne razumimo."

Još kasnije, u sedamnaestom vijeku, istaknut će tragični fra Filip Grabovac **sinonimnost hrvatskog i ilirskog imena**, dajući svojem zborniku naslov "Cvit razgovora naroda i jezika **iliričkoga** **iliti arvackoga**". Juraj Ratkaj, ilirski ideolog za kajkavske krajeve, u svojoj povijesti hrvatskih kraljeva i banova (1651.), posvećenoj Zrinjskima, bacit će ime slavonsko kao preusko i oduševit će se za ime ilirsko, nastupajući tako odlučno, da njegova knjiga bude u Njemačkoj javno spaljivana. Na tu će veliku baštinu nastavi

viti Pavao Ritter Vitezović, propovjednik hrvatskog narodnog jedinstva, koji će ponovno upozoriti na **sinonimnost naziva ilirski, slovinski i hrvatski**. Zasjat će tragična zvijezda Petra Zrinjskog, koji zapravo prerađuje epopeju svoga brata Nikole o sigetskom junaštvu, dajući ovom kršćanskom eposu, pisanom po Ariostovu uzoru, političku notu u skladu s tadašnjim hrvatskim političkim težnjama. U to će se doba razviti i borba oko zavoda Sv. Jeronima, pa će se i tom prilikom manifestirati naša narodna solidarnost. Dalmatinski Hrvati ne će ni jednog časa osporavati pitomcima iz zagrebačke i bosanske biskupije pravo na upotrebu toga zavoda, ali će ga odlučno poricati Slovincima. Pripadnost trima državama nije dakle mogla uništiti osjećaj zajedničke nacionalne pripadnosti, obilježene pod imenom ilirskim kao sinonimom za ime hrvatsko. U Vitezovićevo doba razvit će se pokret za duhovnim ujedinjenjem svih Hrvata **pod okriljem zagre-**

bačke biskupije, koja se imade pretvoriti u nadbiskupiju i metropoliju sviju hrvatskih biskupija bez obzira na državni teritorij. Bit će to nastavak djela, prekinutog godine 1242. provalom Mongola, pošto je dvije godine prije toga splitski nadbiskup pristao da svoje prvenstvo ustupi zagrebačkoj biskupiji.

Nakon sloma Zrinjskih ući će hrvatski narod u nove borbe i ponovno će pokazati otpor protiv svakog presizanja u njegov suverenitet i njegovu narodnu i političku individualnost. Godine 1708. doći će do teških sukoba s Mađarima, koji na požunskom saboru pokušavaju donijeti zakon, da kralj u buduće potvrđuje samo takve zaključke hrvatskog sabora, koji se ne kose s pozitivnim zakonima Ugarske. Započet će borba protiv mađarskih centralizatornih težnja, kao što će se kasnije razmahati protiv jednakih težnja Beča. Zagrebački biskup Martin Brajković poslat će iste

godine papi Klementu XI. kanonika Nikolu Gotala sa zadaćom, da poradi na podignuću zagrebačke biskupije na nadbiskupiju i crkvenu nezavisnost o Ugarskoj. Četiri godine kasnije doći će do hrvatske pragmatičke sankcije i hrvatski sabor u svojoj adresi istaknuti, da nije dužan "nerazrješivo slijediti Ugarsku". Tada će snažno bljesnuti parola "Liberi sumus non mancipia" i "regnum regno non praescribit leges". Hrvati će na požunskom saboru zatražiti, da se potvrdi pravovaljanost sviju dosadašnjih i budućih zakona, donesenih na hrvatskom saboru, bez obzira na to, slažu li se s ugarskima ili se ne slažu.

Nedugo iza toga, godine 1725., otklonit će Hrvati u Varaždinu miješanje namjesničkog vijeća u hrvatske poslove, a četiri godine kasnije sastavit će hrvatski sabor proračun, koji svršava sa suficitom, i samostalno će raspisati poreze. Nakon smrti Josipa II., kada zasjedne na prijestolje

Leopold II., naći će se hrvatski rodoljub Ignjat Magdalenić, koji će se vratiti idejama društvenog ugovora i dokazivati, da je prekinuta veza Hrvatske s dinastijom, jer je Josip II. pogazio ustav. To je ona ista misao, koja je stajala glave Petra Zrinjskog, no koja je uvijek iskrsavala, kad su Hrvati morali braniti svoju individualnost i državnost. Ta će misao biti jednako jaka u banskoj kao i u dalmatinskoj Hrvatskoj, iako bijahu razdijeljene među dvije posebne države. Fra Filip Grabovac izreći će tešku optužbu pjevajući:

*"Kad kralj oće kog da sarve
tad Arvate meć parve
a dobitak kad se dili
tad pitaju, gdi ste bili."*

Ali ne smije se zaboraviti, da Hrvatska bijaše sva poplavljena slobodarskim idejama, da ivanjski župnik Franjo Streha prevođaše Voltairevu "Henriadu", a marijabintrički župnik Ivan Križmanić da se oduševljavao za Mil-

tona i Shakespeara, koje je i prevodio.

* * *

Za sudbinu Hrvatske bila je u osamnaestom vijeku najvažnija godina 1790. Bila je to godina, kad je u hrvatskoj politici prevladao oportunistički i kad se Hrvati, da se zaštite od bečkog centralizma i apsolutizma, povezaše s Ugarskom kao nikada prije toga u svojoj prošlosti. U Hrvatskoj se formiraju dvije stranke: unionistička, koja pokušava tijesnom suradnjom s Ugarskom ostvariti cjelokupnost Hrvatske, i autonomna, stranka hrvatskih intelektualaca (Tito Brezovački), koja je — ne vjerujući Mađarima — tražila naslon na Beč, točnije na Dvor. Unionističkoj stranci pripadahu biskup Vrhovec i Sečenj, a njezin vođa bijaše Nikola Škrlec, na čiji je prijedlog i zaključeno, da se šest hrvatskih županija podvrgne namjesničkom vijeću u Budimpešti,

"dok se ne povrati banskoj časti stari sjaj", jer da ovako mali teritorij ne može činiti poseban dikasterij. **Ogroman dio hrvatskog teritorija bio je naime tada pod Turskom i Venecijom.** Kad se ti krajevi oslobode, pripojit će se Hrvatskoj i onda će se ona osamostaliti. Dotle će se ona, u tijesnoj vezi s Ugarskom, braniti od apsolutizma. Bila je to politika, slična onoj, koju su u ovom našem neveselom vremenu propovijedali zagovornici "aktivne" politike i "demokracije" kao jedinog lijeka za sve političke bolesti.

God. 1790. i 1918. imaju toliko dodirnih točaka, da bi bilo vrijedno o tome napisati posebnu studiju.

Ipak unionisti iz god. 1790. postigoše, da se unatoč te unije imalo o hrvatskim poslovima posebno odlučivati. Iz te političke naivnosti svejedno izbija misao na našu narodnu cjelokupnost, no dok do nje dođe, stavlja se vlastita domovina pod tuđe skrbništvo. Ova će fatalna pogreška međutim

dovesti do velikog narodnog pokreta, do 1848., **do privremenog ujedinjenja banske i dalmatinske Hrvatske pod osobom bana Jelačića** — sličan je prijedlog nakon 6. siječnja 1929. bio stavljen i dru. Mačku, ali ga je on odbio — **do zakonskog članka XLVII. od godine 1861., do nagodbe od 1868. i konačno do 29. listopada 1918.** Pa i ona će nesretna nagodba od godine 1868. **priznati Hrvatsku kao poseban narodno-politički teritorij;** ustanovit će, da sama nagodba ne može biti predmet zakonodavstva pojedinih nagođenih kraljevina i da se promjena može provesti opet samo nagodbom. Borba, koju je nakon toga vodio hrvatski narod pod vodstvom Strossmayera, Starčevića, Pavlinovića i Trumbića za svoje ujedinjenje i za svoju emancipaciju, i odviše je dobro poznata, a da bi je trebalo prikazivati. U jeku te borbe zatekao nas je i svjetski rat i slom Habsburške monarhije i ulazak u sklop nove države.

Već ovo nekoliko podataka, koje bi nesumnjivo bilo vrijedilo razraditi, pokazuje, da je **hrvatski narod uvijek nastupao kao posebna etnička jedinica**. Slabost, koja se u hrvatskoj politici katkada osjećala, dok je narod bio prisiljen na šutnju, iščezla je, kad je sam narod počeo dolaziti do riječi. U času, kad su se države lomile, našao je hrvatski narod vođu u osobi Stjepana Radića, koji ga je politički organizirao i ujedinio. Osjetivši atentat na Stjepana Radića kao bezobziran napadaj na svoj opstanak i na svoju individualnost, on je pod vodstvom dra Vl. Mačka likvidirao ostatke stranačkih razlika i nastupio kao jedan čovjek snažno udarivši po zaključanim vratima, koja su zatvarala put do slobode. Dne 26. kolovoza 1939. ta su se vrata otključala i jedno se njihovo krilo otvorilo. No žeđa je slobode tako jaka, patnja je bila tako golema, narodni je elan tako velik, da će se ta vrata sama od sebe širom otvoriti. Hrvatski će narod zauze-

ti mjesto u skladu sa svojim tisućgodišnjim težnjama i svojom narodnom individualnošću. To nam jamči i njegova sadašnja organizacija, a o tome nas uvjerava i naša narodna prošlost, kroz koju smo se evo u duhu prošetali, nalazeći u njoj i potkrepu za svoju narodnu samostalnost i okrepu u radu, koji je još pred nama.

* * *

"Stoga u okolnosti, koje od nas ne ovise, moguće je, da će broj naših drugova u borbi rasti ili padati, nu dok bude u borbi i jednoga Hrvata, naša će se zastava vijati u slavi i voditi će narod hrvatski k sreći i slobodi."

(Dr. Ante Starčević)

Hrvati od Aleksandra Makedonskog do Rimljana (2)

Mladen Lojkić

Stanovništvo Panonije je starosjedilačko stanovništvo Dinaraca-Hrvata s doseljenim medsko-hrvatskim stanovništvom iz Perzijskog Carstva, potomcima starih Dinaraca, a govori jezikom medskih doseljenika koji možemo zvati *panonski jezik*. Sačuvano nazivlje imena medskih doseljenika je zagrebačka gora Medvednica (medvjed je simbol Medijaca). Stanovništvo Panonije se naziva Iliri (povjesničar Herodot poistovjećuje nazive Iliri, Veneti i medski doseljenici) i živi u heterogenim skupinama plemena (Liburni, Japodi, Peonci, Histri, Dalmati, Daorsi, Ardijevci, Plereji, Mezeji, Taulanti i drugi) i plemenskih saveza do 250. godine prije Krista kada žive u organiziranoj državi. Zanimljivo je za Ilire što su prvi nepobitni dokazi u svijetu

u vezi proizvodnje alkoholnih pića potvrđeni upravo kod ilirskog plemena Taulanta, i to alkoholno piće medovina.

Vitezovi u Panoniji koji su nazivlje dobili po konjima su se u Medeji nazivali Hatti, dok su se u Panoniji, poglavito Bosni, nazivali *Ari-Hati*, *Autari-Hati* ili *Dais-ti-Hati*. Činjenica je da su ti isti Hatti (Hrvati) uzgojili prvu čisto-krvnu pasminu konja, poznate bijele konje koji su se u antici nazivali nizanski konji, a kasnije su potpuno pogrešno nazvani arapski konji. Najstarija ergela takvih konja koje mi nazivamo lipicaneri, prema pisanju putopisca Herodota iz 5. stoljeća prije Krista, bila je nedaleko Đakova, u naselju Medijaca. Herodot nas podsjeća da su Medijci prvi izmislili *medicago*

satiua (lucernu) za prehranu konja, a da su na našim prostorima prvi sađeni vinogradi, breskve, limuni, šipak, jorgovan, jasmin i mirta.¹

Prvi ilirski kralj bio je Agron koji je stolovao u gradu Skodri (Skadar na rijeci Bojani), a ilirska država postala je značajna pomorska sila Sredozemlja. Nakon smrti kralja Agrona 230. godine prije Krista, za vrijeme slavne ilirske kraljice Teute, Agronove udovice, počelo je rimsko osvajanje ilirskih područja. Rimljani su osvajali Ilirik postupno, komad po komad, pleme po pleme, da bi nakon osvajanja pojedinog plemena isto pleme upotrijebili za osvajanje drugih ilirskih plemena. Rim, do pada Kartage 146. godine prije Krista, nije imao snage za sveopće osvajanje Ilirika. Zbog toga je vjerojatno Katon Stariji, rimski senator i vojskovođa iz Trećeg punskog rata, sve svoje govore završavao:

„Ceterum. censeo Carthaginem esse delendam. (Uostalom, mislim da Kartagu valja razoriti.)”

Za vrijeme neodlučnog kraja Gentiusa koji je gotovo poda-

nički podnosio makedonsko-rimske sukobe, pljačku i osvajanje ilirskih područja i odvođenje ilirskog puka u roblje, pad Ilirije (južno od rijeke Save) bio je neminovan. Dogodio se 3. rujna 171. godine prije Krista. Bio je to pad bogate zemlje velikih ratnika koja je u to vrijeme imala dvjesto dvadeset ratnih brodova (stotinu više od slavnog kralja Tomislava jedanaest stoljeća poslije). Padom Ilirije Rimljani su osnovali svoju provinciju Dalmaciju na čije obale počinju naseljavati Latini i ostala romanska plemena. Dalmacija je zauzimala teritorij današnje Hrvatske južnije od rijeke Save, Bosnu i Hercegovinu, Sloveniju, zapadnu Srbiju južno od Dunava, Crnu Goru, sjevernu Makedoniju i sjevernu Albaniju. Prema pisanjima svetog Jeronima, filozofa i jezikoslovca hrvatskih korijena (347.-420. godine), najsjeverniji

¹ - Mirko Vidović: *Uspom i pad Ilirije*, Ekološki glasnik, D. Lomnica, Livno, 2005., str. 84. i 288., te Gatha od *Spitama Zarathuštre*, Matica hrvatska Ogranak Livno, Livno, 2002., str. 14

veći grad Dalmacije bio je Stridon (današnja Banja Luka) u kojemu se sveti Jeronim rodio.

Sjeverni dio Panonije Rimljani su postupno zauzimali, a svoj prostor su zaokružili 34. godine prije Krista. Na tom dijelu su osnovali provinciju Panoniju koja je obuhvaćala prostor današnje sjeverne Hrvatske, zapadni dio Mađarske (do Dunava), istočnu Austriju, Vojvodinu, Slovačku i dio Slovenije. Zapadni dio Panonije nakon Dioklecijanovih reformi 297. godine Rimljani zovu Panonija Savia, prema rijeci Savus (Savi), a prostirala se od Karlovca i Banja Luke do Bratislave i zapadno od Dunava s gradom Bečom. Od rimskog naziva Savii ili Savensi poteklo je i zajedničko ime za narode koji su govorili sličnim jezicima, Savensi = Slaveni, stoje i danas ostalo u nazivlju država Slovenije i Slovačke i hrvatske pokrajine Slavonije. Ukrajinski monarh Nestor iz 11. stoljeća tvrdio je da je pradomovina Slavena rimska pokrajina Panonija Savia, a ne zemlja sjeverno od Karpata. **Sasvim je izvjesno da sjeverno od Karpata nikada nije postojala nikakva izmišljena država Sveslavija, što nas i danas**

uporni Slavisti žele podučiti, već se sjeverno od Crnog mora **nalazi-la skupina primitivnih slavenskih plemena doseljenih iz Panonije Savie** koja je na tim prostorima živjela s avarskim plemenima.²

Mladen Lojkić rođen je 1953. godine u Uljaniku, općina Garešnica. Po struci građevinski inženjer. Cijeli svoj život istražuje i proučava hrvatsku i svjetsku povijesnu zbilju. Optimist je glede budućnosti hrvatske države što nedvojbeno knjiga „Kletva kralja Zvonimira“ dokazuje, jer vjeruje u Boga i svoj hrvatski narod.

² - Mirko Vidović: Panonija, matica hrvatska Ogranak Livno, Livno 2003., str. 29, 598

HDZ: Tri puta Bog pomaže!

Diana Majhen, Zagreb

Ovih dana postalo je sigurno kako HDZ po treći put za redom igra na istu kartu: Od dva zla manje, te strah od crvene Hrvatske. Nije to u biti nimalo loša strategija. Prošla je dva puta, zašto ne bi još jednom?

Prvi put, potpuno shvatljivo. Narod je mislio kako glasa za onaj stari, Tuđmanov HDZ. A onda je stiglo otrežnjenje u liku i (ne)djevu Ive Sanadera i njegovih poslušnika, koji su izdali svaki domoljubni glas koji su na izborima dobili. Prvi potez Sanaderovog HDZ-a bio je odbacivanje pravaša i dovođenje na vlast aboliciranih četnika u SDSS-u, s kojima su ušli u koaliciju. Nastavilo se dalje.

Dvije godine kasnije, generala Gotovinu se "lociralo, uhitilo i transferiralo" dok se nama istovremeno objašnjavalo kako je HDZ to odradio u našem interesu. Građe se kuće i stanovi za izbjegle Srbe i abolicirane četike, koji nam se vraćaju u masovnom broju, dok mnogi hrvatski branitelji i Hrvati općenito istovremeno nemaju krov nad glavom.

Polako je postajalo jasno kako ovaj, Sanaderov HDZ, veze nema s onim HDZ-om koji je stvarao državu.

Pred izbore 2007. HDZ odjednom mijenja politiku. Optužnice protiv hrvatskih branitelja

skrivaju se od očiju javnosti, nalaze se u statusu mirovanja. Nisu povučene, da ne bude zabune. Samo privremeno obustavljene, dok ne prodju izbori. HDZ se sjetio riječi "domoljublje" koja je protekle četiri godine njegove vladavine spavala negdje zimski san. Predizborna retorika naprosto odiše domoljubnim nabojem, a narod, suočen s mogućnošću dolaska crvenih na vlast, uz još crvenijeg Mesića, počinje se nadati kako možda nije još sve izgubljeno, kako će HDZ ako pobijedi ovaj put biti drugačiji. Četiri godine antihrvatskih poteza HDZ-a jednostavno blijede u sjećanju naroda i HDZ ponovno pobjedjuje. Ovaj put tijesno, ali pobjedjuje.

I, što se događa?

Isti čas nakon pobjede HDZ zaboravlja svaku svoju domoljubno izgovorenu riječ. Nastavlja sa svojom antihrvatskom politikom svom snagom. One optužnice pro-

tiv hrvatskih branitelja aktiviraju se, te se pristupa ponovno "lociranju i uhićivanju" ovaj put u Hrvatskoj i ovaj put daleko masovnije. SDSS, koji je naravno ostao koalicijski partner, ovaj put traži i dobija još više, uključivo ćirilicu i još puno stvari koje tek polako izlaze na vidjelo.

EU interesi i dalje su daleko iznad hrvatskih interesa, a Srbija se bez ikakvog protivljenja od strane hrvatske Vlade uspjela nametnuti kao neka vrsta mjerodavnog tijela kada je u pitanju Domovinski rat. I dok Srbija hapsi naše branitelja i podiže optužnice protiv njih, Tadić je u Hrvatskoj izgleda najpoželjniji gost.

Danas, neposredno prije izbora, situacija je potpuno identična.

Imamo s jedne strane Pušićku, Čačića, Milanovića i ostale crvene, koji bi najradije isti čas

stvorili novu Jugoslaviju, što će i biti u mogućnosti napraviti ako dobiju dvotrećinsku većinu. Debelo potpomognuti crvenim Josipovićem, za kojeg mi se čini kako bi i rođenu majku prodao ako bi to omogućilo povratak bratstva i jedinstva.

S druge pak strane, imamo HDZ. Koji bi, sukladno svom djelovanju od 2003. g. pa do danas, doista iz naslova trebao izbaciti ono - Hrvatska.

A Jadranka Kosor svo to vrijeme nije bila na Marsu. Bila je rame uz rame Sanaderu, njegova desna ruka, osoba od povjerenja. Da je tome tako najbolje govori činjenica kako ju je baš Sanader instalirao na mjesto premijerke, poput kralja koji određuje svoga nasljednika. Provela je više od šest godina na tom položaju, a njezino 'Kud Ivo, tud i ja' izgleda se izgubilo negdje kada je Ivo otišao u Remetinec.

Dakle, shodno tome, postoji par mogućnosti:

- Jadranka Kosor nije odobravala što radi Sanader, ali je šutjela i pomagala mu u tome. To bi je opisalo kao beskičmenjaka, osobu kojoj su jedino bitne moć i vlast, daleko iznad naroda. I kao kukavicu, koja se ne usudi izreći svoje mišljenje.

- Jadranka Kosor je odobravala sve što je Sanader radio, a sada se pretvara kako nije, u svrhu dobivanja izbora.

- Jadranku Kosor baš briga što se radi, sve dok je ona na vlasti i njoj je dobro.

Ne znam koja od ovih mogućnosti je gora, ali ni jedna ne zvuči poput osobina nekoga za koga bih htjela da je na vlasti.

No, izgleda kako ima još dosta ljudi koji se ponašaju kao da imaju kolektivnu amneziju, pa nastoje po svaku cijenu spasiti taj

isti HDZ, od kojeg nismo doživjeli nešto domoljubno i pozitivno u posljednjih osam godina njihove vladavine. Zaboravljaju se izdaje i prodaje, zaboravlja se lociranje i transferiranje, zaboravljaju se abolirani četnici u Vladi. Zaboravljaju se tamnice pune hrvatskih branitelja, politički montirani procesi, srpske optužnice, izjave njihovog koalicijskog partnera Stanimirovića kako su Hrvati krivi za Vukovar ... sve se zaboravlja.

Ili je u pitanju jako kratko pamćenje, ili se jednostavno gradi politička karijera.

Svakako da opasnost od crvenih ne treba umanjivati niti jednog jedinog trena. Oni su uglavnom ono što su i bili, komunisti koji su morali postati nešto drugo nakon uspostave Hrvatske države, ali su u srcu ostali isti. Nikada nisu odustali od Jugoslavije i nikada nisu prestali raditi u tom pravcu. Uz pomoć predsjednika,

koji je izgleda još gori od svih njih skupa, bit će u mogućnosti baciti nam državu na koljena i uvesti ju u jugo integracije.

No, pokušavam vidjeti što je to za mene, ili bilo kog drugog domoljubnog Hrvata sada dobro, dok je HDZ na vlasti. Uz najbolju volju, ne nalazim ništa.

Svaki hrvatski branitelj može se pitati samo jedno: Kada će doći po mene? Kada ću platiti zatvorom zato što sam branio zemlju?

U najboljem slučaju, može očekivati srpske istražitelje koji će ga podvrgnuti poniženju i ispitivanju. U onom drugom, može očekivati sudbinu Veljka Marića, za kojeg nisam čula kako se HDZ pretrgnuo u pokušajima da ga izbavi iz četničkog zatvora.

Ja jednostavno nigdje ne vidim te promjene o kojima se piše i na koje se pozivaju oni koji su

pohrlili u pomoć HDZ-u. Po čemu se to HDZ vraća onom izvornom, Tudjmanovom HDZ-u? Za tako nešto nije dovoljno ime Tudjmanovog sina, niti nekoliko generala i intelektualaca koji su ušli u HDZ, ili ga podržavaju.

Sve ostalo je isto kao i prije. Osim što su se sada, pred izbore, ponovno sjetili domoljublja.

Narodu se nameće mišljenje kako mora odlučiti samo jedno: Hoće li da slijedeći period protiv države i naroda rade oni koji se otvoreno svrstavaju protiv naših interesa, ili oni koji se lažno predstavljaju kao naši?

A to jednostavno nije istina.

S obzirom kako se desne stranke nisu uspjele ujediniti, jedino što se može je truditi se da u Sabor udje što više ljudi koji prohrvatski misle i osjećaju, kako bi dalje mogli zastupati naše inte-

rese. Jer, to nećemo dobiti ni od HDZ-a, a još manje od SDP-a. A najmanje od onih koji će baš na domoljubnim glasovima požuriti u koaliciju s HDZ-om, ukoliko ovaj uopće bude imao izgleda za sastavljanje Vlade.

Potrebno je dobro razmisliti o tome tko nas nikada do sada nije prodao i izdao, tko nikada nije radio protiv interesa Hrvatske i Hrvata.

A što se HDZ-a tiče, (ovog Sanaderovog i Kosoričinog, a ne onog Tudjmanovog), on je do sada dva puta pobijedio.

I dva puta nas izdao.

Tko želi da ga se još jednom izda, neka glasa za HDZ!

Ognjište

Nakladna zadruga,
Zagreb, Pete poljanice 7

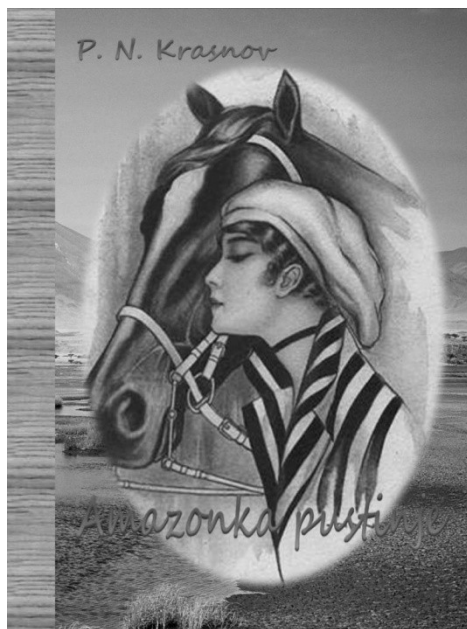
Petar Nikolajevič krasnov

AMAZONKA PUSTINJE

roman

"No pravo i surovo gledajući u njene oči, Ivan je Pavlović opazio, da ona ima pod dugim trepavicama velike prekrasne tamnoplave oči, koje su smjelo gledale. To su bile oči dječaka, a ne djevojke. Fini oval lica, koje je bilo preplanulo i pokriveno bijelim pahuljicama, punašna usta pokazivali su karakter i prkos, a nozdrve su se pri razgovoru širile i trepetale. Gusto tamno-kestenjeve kose bile su složene pod sivu šubaru, ispod koje su prpošno izvirale lijepe

vitice, koje su pri zalasku sunca sijale kao tamna bronza. Sva je ona bila odlično građena, s tankim djevojačkim stasom, duguljaste noge s listovima krasnog oblika, koje su se jasno isticale u elegantnim čizmama."

Narudžbe na
brzoglas: 01/2923756 i
091/3388433,

te hitrozov:
naklada.ognjiste@gmail.com

www.knjizara.hrvatskauljudba.hr

Hrvatska državna vlast i blaženi Alojzije Stepinac (4.a)

Ivan Gabelica

O Stepinčevu odnosu prema Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i njezinoj vlasti napisana su brojna djela povijesnoga i publicističkog značaja. No, ona su **mahom tendenciozna** i ne pogađaju srž istine. Srpska i jugoslavenska historiografija i publicistika, kako je već rečeno, kreće se u okviru optužnice i presude, koja je Stepincu izrečena 11. listopada 1946. u montiranome sudskom postupku, i jednoglasno ga proglašava ustašom. **Apsurdnost te tvrdnje već davno je dokazana u hrvatskoj historiografiji**, pa se na nju ne treba ni osvrutati. **Ali ta ista hrvatska historiografija, što se tiče zagrebačkoga nadbiskupa i hrvatske državne vlasti,**

jednako je neznanstvena i daleko od istine kao i srpska i jugoslavenska. Sotonizirajući Nezavisnu Državu Hrvatsku, Ustaški pokret i dr. Antu Pavelića, ona **tvrdi, da je bl. Alojzije Stepinac bio žrtva ustaške vlasti.**

Pogrješne i zlonamjerne tvrdnje

Kao primjere toga sotoniziranja, u kojemu se poseže za grubim neistinama, pa čak i osobnim uvredama, dovoljno je navesti samo nekoliko pisaca. Tako, na primjer, **dr. Jure Krišto** piše, da "mladi Pavelić nije završio osnovno školovanje, nego je pohađao vjer-

sku muslimansku školu", ali je kasnije, "usprkos isprekidanu školovanju", ipak "upisao pravo na Zagrebačkom sveučilištu i, **usprkos neradu i problematičnu ponašanje**", čak "diplomirao, a prema tadašnjim uzusima dobio je titulu doktora prava"⁸³. **Sve same neistine i uvrede.** Ako Pavelić nije završio ni osnovno školovanje, kako se je mogao upisati na zagrebački Pravni fakultet i na njemu diplomirati i doktorirati? **On zaista jest jednu godinu pohađao mekteb, muslimansku vjersku školu,** jer u mjestu, u kojemu je tada s roditeljima živio, nije druge bilo i tu je naučio prva slova. Kad je iduće godine u tome mjestu otvorena **redovita pučka škola,** upisao se je u nju i završio ju je. **Srednju školu pohađao je u isusovačkoj gimnaziji u Travniku** kao vanjski đak. Godine 1905., pred kraj četvrtog razreda gimnazije, obolio je od sušice, pa je po savjetu liječnika morao prekinuti dalje školovanje i živjeti na svježem zraku. Otišao je u is-

točnu Bosnu i tamo je obavljao fizičke poslove na izgradnji željezničke pruge od Sarajeva prema Višegradu. Kad mu se je zdravlje popravilo, **nastavio je školovanje u Senju, Karlovcu i Zagrebu, gdje je godine 1910. maturirao i upisao se na Pravni fakultet, na kojemu je doktorirao 1915.** Dakle, za pet godina je doktorirao na Pravnomu fakultetu u Zagrebu, a to znači, da nije bio ni neradnik ni osoba problematična ponašanja, nego savjestan čovjek i solidan đak.

Prema dr. Mili Vidoviću, Pavelić se je za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske morao odricati u korist njemačkih nacista i talijanskih fašista "hrvatskoga teritorija, najvećeg dijela Dalmacije i njezinih otoka, cijele Istre, Rijeke i kvarnerskih otoka, Međimurja i Baranje"⁸⁴, a "kada je vlada

⁸³ - Jure Krišto: Sukob simbola, str. 26. i 27.

⁸⁴ - Mile Vidović: Povijest Crkve u Hrvata, Split, 1996., str. 389.

Prizor s prisege Vlade NDH-a
16. travnja 1941. godine
(na slici: Vilim Cecelja -
prvi slijeva)

NDH 30. travnja 1941. izdala naredbu o prisilnom prijelazu pravoslavnih Srba u Katoličku crkvu, Stepinac i ostali biskupi odmah su reagirali i izjavili da to pitanje spada u isključivu nadležnost Katoličke crkve"⁸⁵. Tvrdnju, da je "posebnom odlukom vlada Nezavisne Države Hrvatske od 30. travnja 1941. tjerala" pravoslavce, da "prelaze u katoličku vjeru", ističe i M. Landercy, odnosno pravim imenom dr. Vladimir Horvat⁸⁶.

No, svaki bi srednjoškolac, a pogotovo sveučilišni profesor povijesti, morao znati, da je već Rapallskim ugovorom od 12. studenoga 1920. Italiji pripala Istra, bez općine Kastav, i Zadar, te otoci Lošinj, Cres, Lastovo, Sušac i Palagruža, a Rimskim sporazumom od 27. siječnja 1924. dobila je i Rijeku. Tih područja se Pavelić nije ni mogao odricati, jer su ona dvadesetak godina prije uspostave Nezavisne Države Hrvatske oteta Hrvatskoj. Ali dr. Vidović **ne će da spo-**

mene činjenicu, da je Pavelić 10. rujna 1943. proglasio vraćanje svih tih područja, dakle i Istre, u sastav Nezavisne Države Hrvatske i da se je cijela Dalmacija stvarno i našla pod hrvatskom državnom vlašću.

U travnju 1941. Mađari su zaista okupirali Međimurje, čak su proglasili i njegovo priključenje Mađarskoj, ali ni Pavelić kao državni poglavar ni hrvatska država vlada nikada nisu odobrili taj čin i uvijek su isticali, da je Međimurje sastavni dio hrvatskoga državnog područja. Oni nisu donijeli nikakvu odluku 30. travnja 1941. o vjerskim prijelazima i nikada u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj nije postojala odluka ili zakonska odredba o "prisilnom prijelazu pravoslavnih Srba u Katoličku crkvu", odnosno ni Pavelić ni vlada Nezavisne Države

⁸⁵ - Isto, str. 394.

⁸⁶ - M. Landercy: Kardinal Alojzije Stepinac, Đakovački Selci, 1989., str. 71.

Hrvatske nikada nisu donijeli odluku, kojom bi tjerali, dakle prisiljavali, pravoslavce, "da prelaze u katoličku vjeru". **Stoga se ni Stepinac nije mogao protiviti takvim odlukama ili zakonskim odredbama, koje nisu postojale.**

Izmišljotine o progonu Stepinca u NDH

Ovakve i slične tvrdnje ne mogu se smatrati slučajnim pogreškama, nego **svjesnim iznošenjem neistina**. Isto tako se cio niz neistina sustavno iznosi o odnosu hrvatskih državnih vlasti prema nadbiskupu Stepincu. Prije bilo kakvoga raspravljanja o tom odnosu, potrebno je upozoriti barem na neke od takvih tvrdnji:

a) **Dr. Celestin Tomić najprije kaže, da je Stepinac bio mučenik režima u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, "što je otvoreno osuđivao nasilje, rasne teorije te branio dostojanstvo svakog**

čovjeka, ali ga nacisti i ustaše nisu imali vremena ukloniti"⁸⁷. Drugi put je tu istu misao bolje razjasnio i ovako izrazio: "Pavelić i njegove ustaše su gledali na Kaptol s ne manje prezira i mržnje nego kasnije komunisti na Stepinčevu crkvu, koja je imala, i danas ima, svoje središnje ustanove na Kaptolu"⁸⁸. **Za ove svoje optužbe on ne navodi nikakve dokaze.** Odnos između Stepinca i hrvatskih državnih vlasti bit će u daljem dijelu ove knjige potanje obrađen. Za sada će se navesti samo nekoliko dobro poznatih, činjenica, da se vidi sva besmislenost Tomićeva pisanja. **Stepinac je pune četiri godine i mjesec dana živio pod ustaškom vlašću i ništa mu se nije dogodilo. Partizani su ga već deveti dan nakon svoga**

⁸⁷ - Celestin Tomić: Kardinal Stepinac - mučenik vjere, "Obnovljeni život" br. 4, Zagreb, 1998., str. 403.

⁸⁸ - Celestin Tomić: Bl. Alojzije Stepinac i NDH, Glasnik postulaturne "Blaženi Alojzije Stepinac", Zagreb, 10. 2. 2002., str. 5.

ulaska u Zagreb zatvorili, a nakon godinu dana i pet mjeseci svoga vladanja Hrvatskom osudili su ga na šesnaest godina zatvora. Hrvatske državne vlasti odnosile su se prema njemu s poštovanjem i dodjeljivale su mu odličja, a jugoslavenske komunističke vlasti su ga za cijelo vrijeme svoga trajanja nazivale ratnim zločincem. Prema istraživanjima don Ante Bakovića, **partizani i jugoslavenska komunistička vlast ubili su 488 svećenika, redovnika, bogoslova i sjemeništara i petnaestak časnih sestara, a hrvatska vojska (ustaše i domobrani) tri svećenika.** U Nezavisnoj Državni Hrvatskoj postojala je podpuna sloboda ispovijedanja vjere, prema kojoj se je vlast odnosila s poštovanjem, a u komunističkoj Jugoslaviji ta sloboda je bila samo formalno ali ne i stvarno zajamčena. Hrvatske državne vlasti su, makar u teškim ratnim uvjetima, **davale plaću nadbiskupima, biskupima i župnicima, a jugoslavenski komunisti su im u**

miru opljačkali i onu imovinu, koju su imali. I štošta drugo. Zaista treba imati hrabrosti, pa napisati onakav neistinit članak, kakav je napisao dr. Celestin Tomić.

b) Akademik **Franjo Šanjek** piše, da je nadbiskup Stepinac bio **"stalno na meti ustaškoga tiska"**⁸⁹, dakle da ga je to novinstvo stalno napadalo. To, međutim, nije istina. Osim **polemičkoga članka "Pozvani i nepozvani"**, kojim je dr. Julije Makanec, tada ministar narodne prosvjete, u "Hrvatskomu narodu" 7. studenoga 1943. odgovorio na Stepinčevu propovijed održanu pred zagrebačkom katedralom na blagdan Krista Kralja 31. listopada iste godine, u novinama Nezavisne Države Hrvatske **nije objavljen ni jedan članak, u kojemu bi se kritički, a pogotovo nepovoljno, govorilo o nadbiskupu.** U tim novinama donošeni su brojni članci o raznim

⁸⁹ - Franjo Šanjek: Kršćanstvo na hrvatskom prostoru, Zagreb, 1996., str. 460.

vjerskim svečanostima, na kojima je misno slavlje predvodio nadbiskup Stepinac i uvijek se je o njemu s poštovanjem pisalo. U samome pak "Hrvatskom narodu" na cijeloj trećoj stranici velikoga formata objavljen je o njemu **23. srpnja 1944. pravi hvalospjev pod naslovom "Prvi prelat Hrvatske"**, što ga je napisao **Stipe Tomičić**. U tom se članku općenito kaže, da "zagrebački nadbiskup predstavlja jednu od spona hrvatskoga povijesnoga, političkoga, državnog i kulturnog kontinuiteta". Opisujući Stepinčevo posvećenje za nadbiskupa, pisac naglašava, da su tu bili "prisutni svi hrvatski biskupi", pa se je tako "pokazalo, da je katolička crkva pobornik nepovredivoga jedinstva hrvatskoga naroda". U tome je sadržana prva značajka Stepinčeve "orijentacije prema sudbonosnim pitanjima hrvatstva: **vlasitim voljom i po imperativu svoga dostojanstva i dužnosti, nadbiskup je Alojzije Stepinac jedan od prvoboraca hrvatskoga**

narodnog jedinstva na povijesnom području našega naroda". U članku se za nj kaže, da je "prvi velikaš kraljevstva". O njegovu govoru u Mariji Bistrici **9. srpnja 1944.**, u kojemu je odlučno **ustao u obranu prava hrvatskoga naroda na državnu nezavisnost i osudio angloameričke zločine**, tvrdi se, da je to "granitni načelni stav prema pravu hrvatskoga naroda na državu", a "kad to dolazi iz usta zagrebačkoga nadbiskupa, onda to nisu samo riječi u ime ljudskih zakona, nego se time na tezulju hrvatskoga narodnog rata za državu baca vječni uteg božanskog prava".

Pri tome se najveći komplimenti daju Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj, koja je "na usta svoga najvišeg dostojanstvenika ponovno zauzela u ime božanskog i ljudskog prava stanovište u obranu herojske i tragične borbe hrvatskoga naroda za pravo na državnu samostalnost, za pravo, koje mu niječu oni, koji u obranu istih tih svojih i tuđih prava podjariše ovaj

kataklitički rat". Ističe se, da su jednako stajalište zauzeli i ostali hrvatski biskupi "diljem hrvatske države". Stepinčev se govor ne pokušava iskoristiti za uske stranačke probitke nego za obranu elementarnih prava hrvatskoga naroda, što se u članku posebno naglašava: "Nama je jasno da je Preuzvišeni nadbiskup svoje ozbiljne i povijesne riječi izrekao po svojoj savjesti i vjeran 'zavjetu djedova', ne izražavajući time nikakvo političko, pa ni ustaško stanovište, nego glas prirodnog i božanskog prava". Stepinčeva cjelokupna djelatnost na spašavanju hrvatske države ocjenjuje se općenito najvišom ocjenom, pa se kaže, "da nije ništa propustio, da bi svojim djelima pridonio, da svi možemo s optimizmom gledati na našu budućnost". Nastupajući uvijek kao "pravi prvi prelat države", Stepinac "nikada nije propustio kao prvi korak prikazati na grobu sv. Petra sv. Misu za sretan ishod borbe hrvatskog naroda, nikada nije propustio pružiti Sv. Stolici i

glavaru Katoličke crkve, jednom od najvećih autoriteta u današnjem svijetu, ne samo svoje stanovište o pravima hrvatskoga naroda, nego i obavijesti o pravom stanju stvari u Hrvatskoj"⁹⁰. Ove riječi napisane su u "Hrvatskome narodu", koji je bio glasilo Hrvatskoga ustaškog pokreta i kojemu je vlasnik i izdavač bio Ustaški nakladni zavod, pa se mogu uzeti kao službeno stajalište hrvatske državne vlasti prema bl. Alojziju Stepincu. To je sve u dijametralnoj opreci s onim, što o tomu piše akademik Šanjek.

c) Kroz povijesna i memoarska djela stalno se provlače tvrdnje, da su od same uspostave Nezavisne Države Hrvatske ustaše, a posebno Pavelić, bili neprijateljski raspoloženi prema Stepincu. Primjera radi dovoljno je navesti samo neka od tih djela i njihove pisce.

⁹⁰ - "Hrvatski narod", Zagreb, 23. srpnja 1944., str. 3.

Konstituiranje Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske (2)

Hodimir Sirotković,

"ZAVNOH, Zemaljsko antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Hrvatske", ulomak, "Dom i svijet", Zagreb, 2002.

Iako je ta ofenziva ostavila za sobom zgarišta, pustoš i mnogobrojne žrtve — a među njima i nekoliko kandidata za vijećnike ZAVNOH-a — ipak je junačkim otporom Narodnooslobodilačke vojske bilo "sačuvano jezgro, a time i kontinuitet slobodnog teritorija Hrvatske i, što je još važnije, spašena je živa snaga naroda i njegova uzdanica - narodnooslobodilačka vojska".¹⁵

Odmah nakon završetka neprijateljske ofenzivu na, području

Hrvatske, osnovan je 1. ožujka 1943. u ličkom selu Ponor, kod Titove Korenici, *Inicijativni odbor* ZAVNOH-a. Sastojao se od 8 članova; šestorica su bili vijećnici AVNOJ-a iz Hrvatske: dr Pavle Gregorić, član CK KPH; Stanko Čanica Opačić, komandant Kordunaske grupe partizanskih odreda; Šime Balen, novinar iz Zagreba, politički komesar Pete kordunaske brigade; Pavao

¹⁵ S. Balen, *Inicijativni odbor ZAVNOH-a*, n. dj., 16. Glavna operativna grupa Vrhovnog štaba, koja se u to vrijeme borila na Neretvi, imala je u svom sastavu više od trećine boraca iz Dalmacije. Poblize o tome D. Gizdić, n. dj., 113, 124.

Krce, narodni zastupnik HSS za kotar sinjski; **Branko Zlatarić**, činovnik Gospodarske sloge iz Zagreba i **Grulović Nikola**, član Pokrajinskog komiteta **Komunističke partije za Vojvodinu**.¹⁶ Uz njih šestoricu, u Inicijativni odbor su ušli još: **Đoko Jovanić**, pomoćnik komandanta narodnooslobodilačke vojske Hrvatske, kao predstavnik boraca u Inicijativnom odboru, te **Vlatka Babić**, učiteljica iz Crikvenice, kao predstavnik prosvjetnih radnika Hrvatske. Od te osmorice, **efektivno su radili u Inicijativnom odboru samo petorica članova**: u prvom redu tri člana njegova tajništva (**Pavle Gregorić**, **Stanko Čanica Opačić** i **Šime Balen**), te **Branko Zlatarić** i **Vlatka Babić**. Što se tiče preostale trojice članova Inicijativnog odbora, **Đoko Jovanić** bio je zauzet vojnim operacijama, **Nikola Grulović** djelovao je politički u Srijemu, a **Pavao Krce** nalazio se na oslobođenom području Dalmacije, na funkciji člana plenuma Pokrajinskog NOO-a za Dalmaciju.

2.

Članovi Inicijativnog odbora podijelili su međusobno poslove i zadatke ovako: dr **Pavle Gregorić** predsjedavao je Odboru, vodio njegove političke poslove, a također je, kao liječnik, privremeno preuzeo brigu i za zdravstveni sektor. **Stanko Čanica Opačić** brinuo se za organizaciju narodne vlasti, **Branko Zlatarić** vodio je ekonomske poslove, **Vlatka Babić** prosvjetu, a **Šime Balen**, kao novinar, preuzeo je na sebe "agit-prop", tj. političku propagandu.

Već u prvim tjednima nakon konstituiranja, Inicijativni odbor morao je rješavati niz teških problema koji su gotovo svakodnevno iskrsavali. Neprijateljska ofenziva ostavila je za sobom mnoga

¹⁶ **Grulović** je ušao u Inicijativni odbor ZAVNOH-a kao predstavnik Srijema, koji se u to vrijeme još nalazio pod političkim rukovodstvom Komunističke partije Hrvatske, odnosno neposredno pod rukovodstvom Povjerenstva CK KPH za Slavoniju. Vidi: ZAVNOH 1943, dok. br. 9, str. 37; dok. 25, str. 75.

Academician dr. Hodimir Sirotković
(Portraits by Dinko)

popaljena sela, tisuće mrtvih i ranjenih, izbjeglice, nezbrinutu siročad. Avet gladi kružila je u spaljenim selima u sve oštrijem vidu, a brojne izbjeglice na području Bosne prenijele su epidemiju pjegavca i trbušnog tifusa. Epidemija je zahvatila na Baniji, Kordunu i Lici oko 50.000 ljudi i žena, a među njima i mnoge članove NOO-a i aktiviste masovnih organizacija, tako da je trebalo neprestano popunjavati bolešću i smrću desetkovine NOO-e mladim i često neiskusnim kadrovima.¹⁷

NOO-i su bili u to vrijeme - sjeća se Sime Balen¹⁸ - najvećim dijelom sastavljeni od seljaka, ranjenih partizana, žena aktivistica, s tek ponekim radnikom ili školovanim čovjekom. NOO-i su se našli "u vrzinu kolu mučnih problema koje bi teško rješavao i uhodani aparat vlasti u mirnodopskim uvjetima. No, ti su ljudi neznanje i neskustvo nadomještali vjerom u svoju stvar, ljubavlju i požrtvovnošću koja nije uzimala ni pred najtežim zaprekama, ni pred najzamornijim radom".¹⁹ U takvim teškim uvjetima života

partizanske Hratske svi članovi Inicijativnog odbora rade danonoćno, s mnogo samoprijegora i inicijative, na rješavanju problema koji su hitnošću upravo pretjecali jedan drugoga. Analizom dokumenta o radu Inicijativnog odbora, u tri i po mjeseca njegova **aktivnog djelovanja**, može se jasno utvrditi koliki je napor uložen da se svi ti različiti, nagomilani problemi što uspješnije riješe. Već 17. ožujka Inicijativni odbor izdaje *Proglas hrvatskom i srpskom narodu*²⁰ u kojem, u četiri točke, objavljuje svoje neposredne zadatke. Među njima posebno ističe - **čvršće povezivanje oslobođenih i neoslobođenih krajeva Hrvatski i svoju obvezu preuzimanja rukovođenja svim poslovima narodne vlasti u Hrvatskoj**. U okviru ovoga drugog zadatka, trebalo je da Inicijativni odbor **osigura hranu**

¹⁷ H. Sirotković, Osnivanje i Prvo zasjedanje ZAVNOH-a, n. dj., 26.

¹⁸ Š. Balen, n. dj., u bilj. 1,21.

¹⁹ Isto, 21.

²⁰ ZAVNOH 1943, dok. 25, str. 72-76.

vojsci, materijalnu pomoć opustošenim selima, zbrine porodice poginulih boraca pomogne izbjeglicama da se što prije vrate na svoja ognjišta, obnovi popaljene škole i ponovo uvede nastavu, obnovi porušene kulturne i zdravstvene ustanove. Za uspješno izvršenje tako teških zadataka Inicijativni odbor se **prvenstveno orijentirao na učvršćenje unutarnje organizacije i podjelu rada pojedinim NOO-ima.** Dne 27. ožujka 1943. Inicijativni odbor objavljuje *Poslovnik o radu NOO-a*²¹, koji se doduše temelji na dosadašnjim iskustvima u organizaciji narodne vlasti u Hrvatskoj, ali donosi i znatne novine: prvi put u sistemu narodne vlasti u Hrvatskoj **propisuje se resorna podjela poslova;** svakom odsjeku određuju se prilično detaljno njegove nadležnosti, njegov fikсни djelokrug rada.²² **Poslovnik utvrđuje ovakvu shemu organizacije NOO-a: upravno-administrativni, gospodarski, prometni, zdravstveni, socijalni, propagandni i prosvjetni odsjek.** Za rukovodioca svakog odsjeka bira se po jedan član plenuma NOO-a; ukoliko poslovi nisu dovoljno razvijeni, pojedini odbornik može se izabra-

ti da rukovodi i dvama odsjecima. U izvršenju zadataka zahtijeva se "brzina i snalaženje". Ako se u pojedinom odsjeku znatno povećaju zadaci, Poslovnik predviđa osnutak posebnih komisija; primjerice navodi prehrambenu komisiju i komisiju za sjetvu. Poslovnik, nadalje, utvrđuje osobnu i kolektivnu odgovornost članova NOO-a za rad njihova sektora, odnosno odbora u cjelini. Odgovornost je usmjerena i horizontalno i vertikalno - prema narodu koji ga bira i prema pretpostavljenom NOO-u. Ovaj Poslovnik bio je prvi sistematizirani normativni akt za sve

²¹ Isto, dok. 27, str. 81-84.

²² Tako se, primjerice, u članu 7 toč. a Poslovnika utvrđuju ove nadležnosti upravno-administrativnog odsjeka: staranje o sigurnosti na području NOO-a, u suradnji sa seoskim partizanskim stražama; prikupljanje podataka o neprijateljskim špijunima i saboterima, te sijačima panike; sudovanje; sprečavanje izvoza hrane na okupirani teritorij.

Kulturno-prosvjetni odsjek NOO-a dobio je ove funkcije: organiziranje tečajeva za nepismene, održavanje kulturno-prosvjetnih predavanja i priredbi, otvaranje osnovnih škola, narodnih univerziteti i domova kulture (čl. 7 toč. g. cit. Poslovnika).

NOO-e na području Hrvatske, pa je značajno utjecao na poboljšanje kvalitete rada NOO-a u Hrvatskoj.

Tadašnja situacija središnjeg oslobođenog područja Hrvatske, a i njenih perifernih dijelova, uvjetovala je da je Inicijativni odbor posvetio prvenstvenu pažnju organizaciji ratne ekonomike, osiguranju prehrane stanovništva i boraca, čuvanju zdravlja od zaraznih bolesti, socijalnoj skrbi ratne siročadi, invalida i porodica poginulih partizana. Sudovanje je tada još bilo u početnoj fazi, u obliku pojedinih masovnih suđenja ili ponekog, tek organiziranog, nestalnoga sudskog vijeća u okviru NOO-a. Unutrašnju sigurnost na oslobođenom području garantirali su prvenstveno vojno-pozadinski organi, seoske straže i komande mjesta. Efikasnost rada NOO-a prosuđivala se prvenstveno po tome je li mogao uspješno riješiti prehrambene probleme, je li sačuvao svoj kraj od epidemija, uspio mobilizirati nove borce za NOV i POH i aktiviste za razne radne akcije, je li

organizirao škole i zdravstvene ustanove. Listajući kronološki po dokumentima toga doba, može se utvrditi da je Inicijativni odbor ZAVNOH-a - u okviru svoga djelokruga rada na organizaciji narodne vlasti - poduzeo ove važnije mjere:

1. Dne 7. ožujka 1943. Inicijativni odbor objavljuje upute o organizaciji prenoćišta i karantena za izbjeglice.²³ Pri NOO-ima se hitno formiraju zdravstveni odbori sa zadatkom borbe protiv zaraznih bolesti.

2. U prvoj polovici ožujka slijedi opširna okružnica o rješavanju aktualnih gospodarskih pitanja na oslobođenom području Hrvatske.²⁴ Okružnica donosi uputstva o organizaciji prehrane, izboru prehrambenih komisija, o proljetnoj sjetvi, podizanju novih nastambi, organizaciji prometa. Ona svojim sadržajem upućuje na različita praktična rješenja nastalih problema.

²³ - ZAVNOH 1943, dok. 20, str. 56-58.

²⁴ - Isto, dok. 21, str. 59-64.

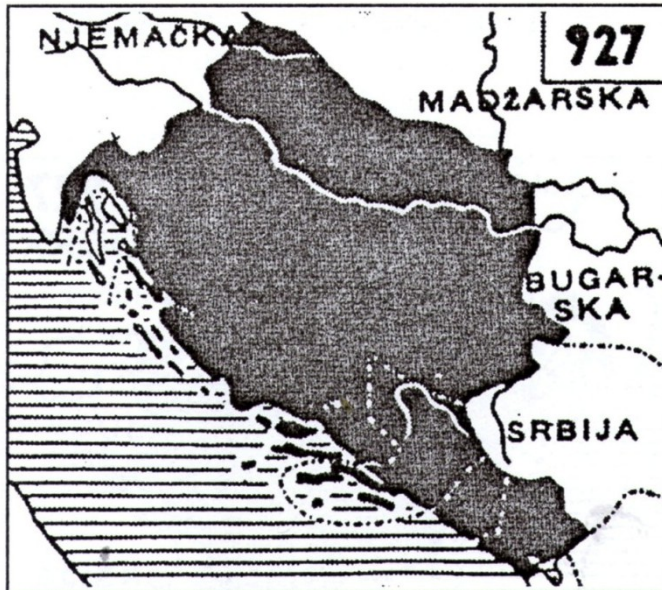
Zemljopisne karte Hrvatske (2)

Božo Vukoja,

"Istina o obrambenoj domovinskoj borbi za slobodu i nezavisnost Hrvatske 1989.-1997. godine", Orahovića 2002.

Važna je po tome stoje prvi hrvatski kralj Tomislav vladao čitavim teritorijem od Panonije do Jadrana. Porazio je Mađare i Bugare, a od Bizanta preuzeo je sve dalmatinske otoke. Pod njegovom upravom snažno se razvija grad Dubrovnik, koji postaje najčvršće područje trgovine u tom kraju.

Kralj Tomislav okrunjen je za prvog hrvatskog kralja 925. godine na Duvanjskom Polju. Imao je snažnu vojsku: 100.000 pješaka, 60.000 konjanika i vrlo jako brodogradnja.

Karta broj 2

Pismo prijateljici u Zagrebu

Đivo Bašić, Dubrovnik

Draga Sonja,

Danas je i godišnjica Vukovara, rekao bih ne njegova pada i pokleknuća, već uzdignuća u visine postojanosti i sjećanja u našim srcima.

Vidio sam danas i veliku bandijeru (zastavu) na Srđu. Ogromna je, ali zanimljivo da je povišesni hrvatski grb samo s jedne

strane! Nisam je jednostavno stigao uslikati, a bila je dobra prilika na Gundulićevoj poljani gdje se mogla uslikati točno iza tog velikana, u daljini, na Srđu, u himničnosti slobode. Nažalost, nisam imao fotoaparat kod sebe, ali neka ova riječ dopre do tebe.

Puno te pozdravlja,

Tvoj Đivo

Ivan Gundulić na Gundulićevoj poljani u Dubrovniku - u pozadini hrvatska trobojnica i križ na Srđu

Boljševička klanja po Sloveniji

(4)

dr. Mitja Ferenc*

Oznaka: 23

Ime: *Gornji Dolič - Grobišče ob cesti na Kozjak*

Kategorija: jama

Označitev: ne

Narodnost: Hrvati

Občina: Mislinja

Zanesljivost: 4

Oznaka: 24

Ime: *Gornji Dolič - Grobišče pri domačiji Naveršnik*

Kategorija: jama

Označitev: ne

Narodnost: Hrvati

Občina: Mislinja

Zanesljivost: 1

Oznaka: 25

Ime: *Gornji Dolič - Grobišče pri domačiji Krajcer*

Kategorija: jama

Označitev: ne

Narodnost: Hrvati

Občina: Mislinja

Zanesljivost: 3

* - dr. Mitja Ferenc: "Topografija evidentiranih grobišč", ulomak iz knjige: "Proročilo Kosije Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanj prikritih grobišč 2005-2008", Družina, Ljubljana, 2008.

Oznaka: 26

Ime: Gornji Dolič - Grobišće Gornji Dolič 1

Kategorija: jama

Označitev: ne

Narodnost: Hrvati

Občina: Mislinja

Zanesljivost: 2

Oznaka: 28

Ime: Gornji Dolič - Grobišće Gornji Dolič 3

Kategorija: jama

Označitev: ne

Narodnost: Hrvati

Občina: Mislinja

Zanesljivost: 2

Oznaka: 27

Ime: Gornji Dolič - Grobišće Gornji Dolič 2

Kategorija: jama

Označitev: ne

Narodnost: Hrvati

Občina: Mislinja

Zanesljivost: 2

Oznaka: 29

Ime: Marija Reka - Grobišće Krengarjev graben 13

Kategorija: jama

Označitev: ne

Narodnost: Hrvati

Občina: Prebold

Zanesljivost: 7

Liskovo

*d.o.o. za poslovne djelatnosti
Zagreb, Pete poljanice 7
registriran 1992.*

Žiro-račun: 2340009-1110043470 PBZ d.d.

Matični broj: 3895009, OIB: 35780633819

e-mail: liskovo.zagreb@gmail.com

tel: 01/2923756, fax: 01/2923757

Djelatnost: računalne i srodne aktivnosti, savjetovanje u vezi s poslovanjem i upravljanjem, promidžba (reklama i propaganda), djelatnost nakladnika, distribucija tiska, djelatnost javnog informiranja, poljoprivredna djelatnost, prerada u ekološkoj proizvodnji, trgovina ekološkim proizvodima, neprerađenim biljnim i životinjskim proizvodima te proizvodima koji su potpuno ili dijelom sastavljeni od takvih proizvoda, zdravstvena zaštita bilja, proizvodnja, prerada, unošenje iz trećih zemalja ili distribucija određenog bilja, biljnih proizvoda i drugih nadziranih predmeta, poslovi suzbijanja štetnih organizama ili uništavanja bilja, biljnih proizvoda i drugih nadziranih predmeta za koje su naređene mjere uništenja, sudjelovanje u športskom natjecanju, športska priprema, športska rekreacija, športska poduka, upravljanje i održavanje športskom građevinom, turističke usluge koje uključuju športsko-rekreativne ili pustolovne aktivnosti, ostale turističke usluge, turističke usluge u ostalim oblicima turističke ponude, kupnja i prodaja robe, obavljanje trgovačkog posredovanja na domaćem i inozemnom tržištu, zastupanje inozemnih tvrtki, proizvodnja i uzgoj uzgojno valjanih životinja, oplodivanje domaćih životinja, trgovina uzgojno valjanim životinjama i genetskim materijalom.

